

Jernmag. Liggende folio

14a

NICOLAYSEN

Til

Professor **Joh. Chr. Dahl.**

De har paa en dobbelt made erhvervet et krav paa Deres landsmænds erindring. Thi ikke blot var De den første Nordmand, som forstod at lade vort lands maleriske natur komme til orde i kunsten, men i Dem fandt tillige dets historiske mindesmerker en varm ven og beskytter.

Kongehallen i Bergen, der i lang tid var ligesom aldeles forsvunden, blev af Dem igjen indsat i folkets erindring, og hvad ingen, før Dem, tilfulde havde seet i vore stavekirker, søgte De med personlig opofrelse at bringe til samtidens og eftertidens erkjendelse. Med ædel harme har De ofte ivret mod den ubesindighed, som vender odden mod sit eget folks historie ved at ødelægge og forvanske dets mindesmerker, og derved har De i væsentlig grad bidraget til at fremkalde den forening, som søger at varetagedisse anliggender.

Hvad De saa heldig har begyndt, skulle vi yngre nu fortsætte. Og om end vor opfatning tildels kan blive noget forskjellig fra Deres, skulle vi dog aldrig glemme, at De gik foran. Som et tegn herpaa er det mig en indre trang at tilegne Dem dette verk, med fuld anerkjendelse af den kjærlighed, hvormed De omfatter alt, hvad der geraader fædrelandet til ære.

N. Nicolaysen.

Forord.

„Af Middelalderen findes langt flere Bygninger, men Ingen haver endnu med Flid undersøgt dem, og dog fortjene de at samles og gives i Trykken, ligesom Montfaucons monuments de la monarchie Française. I saadanne Ting kan vi endnu neppe regnes iblandt polerte Nationer, og der er ikkun Faa, ja fast Ingen, som sætte Pris derpaa. Vore Naboer, de Svenske, have allerede herudi foregaaet os med gode Exempler“.

Disse ord, som Suhm udtalte i 1792, have endnu sin gyldighed endog for alle tre Nordiske rigers vedkommende, forsaavidt man i høj grad savner udførlige og tilfredsstillende afbildninger af deres mindesmerker fra den omhandlede tid, medens Suhms bemærkning om mangel paa undersøgelser deraf langt fra i samme grad nu mere træffer.

For Sveriges vedkommende har saaledes navnlig professor Brunius i Lund gjort sig meget fortjent ved omfattende undersøgelser af sit lands monumenter og sine derover udgivne verker, ihvorvel det maa beklages, at han endnu ikke har fundet en gunstig lejlighed til at udgive alle de tegninger, han i en lang række af aar har optaget. Det maa her tillige erindres, at ogsaa vor nuværende konge har vist megen interesse for disse anliggender ved at tildele reisende kunstnere stipendier for at afbilde flere af Sveriges mindesmerker, uden at dog de derved tilvejebragte tegninger, saavidt vides, hidtil ere udgivne.

Ogsaa i Danmark have mange gode kræfter siden Suhms tid været virksomme i denne retning, ligesom frugterne deraf i senere aar ere komne tilsyne, saavel i tilfredsstillende tegninger af de herhen hørende gjenstande, som ogsaa ved stiftelsen af et selskab med saadant øjemed.

Norge staar i disse henseender endnu maaske lavest, da vi, specielt hvad afbildninger angaar, foruden Dahls verk, af mere tilfredsstillende sager ikke har andet at opvise, end de forholdsvis faa blade, som tid efter anden have medfulgt vor forenings aarsberetninger. Det maatte derfor vække megen interesse, da der for et par aar siden fra udlandet bebudedes et større kobberverk over Thronhjems domkirke og den Skandinaviske arkitektur i middelalderen, især da forfatteren tilforn i lignende retning havde indlagt sig sand fortjeneste. Men dette verk af Minutoli, der udkom ifjor, svarede paa langt nær ikke til de forventninger, det opvakte. Sætter man nemlig ud af betragtning, hvad forfatteren deri baade af bemærkninger og afbildninger har laant fra ældre verker, og man kun holder sig til de nye tegninger og synsmaader, han selv leverer, kan det hvad de sidste angaar med fuld sandhed siges, at verket baade i arkitektonisk og historisk kritik lader saameget tilbage at ønske, at dets hovedresultater næsten ere mere forvirrende end opklarende, og med hensyn til tegningerne af Thronhjems domkirke, maa det bemærkes, at de, ihvorvel udførte med megen nitiditet og elegans, dog neppe ere ganske troe, ligesom de langt fra ere udtømmende. De have saaledes ikkun en forbigaaende interesse, indtil de blive afløst af de fuldstændige og fortrinlige afbildninger af kirken, som i den nærmeste fremtid ville udkomme paa vor stats bekostning. Hvad der i Minutolis verk for tiden maaske mest kunde interessere os, er forfatterens bemærkninger om det oprindelige udseende af domkirken, men om end for største delen utvivlsomt rigtige og udtrykte med smag, ere de dog næsten udelukkende en gjentagelse af hvad Schöning har udtalt i sin beskrivelse af kirken.

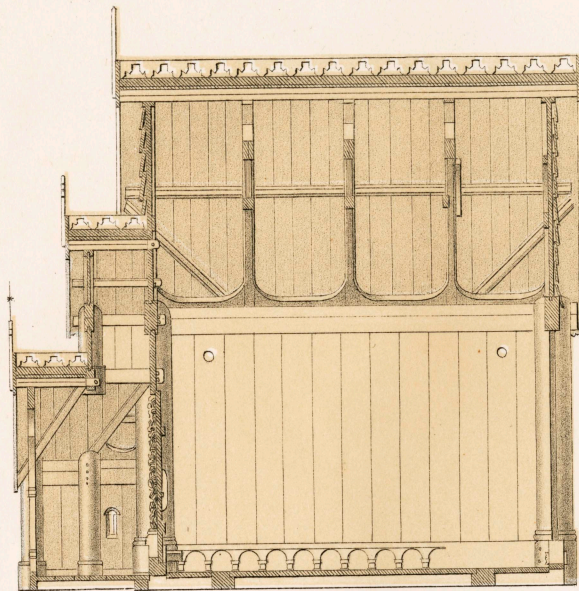
Den mangel paa bidrag til i disse retninger at danne os en klar forestilling om vore forfædres kultur, der saaledes endnu finder sted, maatte det fornemmelig være vor forenings sag at afhjælpe, men hidtil have andre krav lagt mere beslag paa dens midler, end at den i synderlig grad har kunnet afse noget til dette øjemed, hvoraf det ogsaa har været en naturlig følge, at de afbildninger, som hidtil have medfulgt dens aarsberetninger næsten udelukkende angaa Hovedøens klosterruiner, der paa grund af deres beliggenhed i hovedstadens umiddelbare nærhed med mindst bekostning kunde afbildes. Efterat det imidlertid har været saa heldigt, at man i det sidste aar har kunnet anvende forholdsvis mere til dette øjemed og man tillige har kunnet disponere over gode personlige kræfter, er derved en større samling af tilfredsstillende tegninger tilvejebragt, som man har anseet det for sin pligt saa snart som muligt at faa udgivet i et selvstændigt verk.

Ved her at fremlægge det første hefte deraf, maa der dog forudskikkes en bemærkning af mere almindelig natur om den maade, hvorpaa disse tegninger ere affattede. Det gjelder vore mindesmerker af denne slags i langt højere grad, end noget andet lands, at deres oprindelige former skjule sig under alskens tilsætninger og forvanskninger af en senere tid. Skal man derfor ved afbildninger kunne faa en klar forestilling om, hvad man egentlig ønsker at se i gjenstanden, maa denne fremstilles ikke som den tilsyneladende er, men som den viser sig oprindelig at have været, efterat det tildækkende slør er borttaget. Heraf vil det være en naturlig følge, at man ofte kun faar brudstykker, ikke noget helt, men det er disse brudstykker, som, engang samlede, ville give et langt fuldstændigere og sandere billede af vore forfædres kultur i denne retning, end vi hidtil have kunnet danne os. Det vil deraf vise sig, hvad der er et laan fra den ældre hedenske tid, hvilke forbilleder vore forfædre fulgte for at tilfredsstille de nye krav, som kristendommen førte med sig, og hvorvidt de med disse for øje formaaede at give den nye frembringelse et ejendommeligt præg.

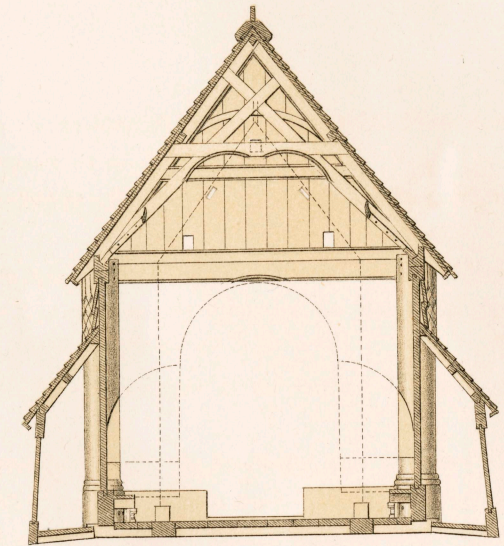
Nº1

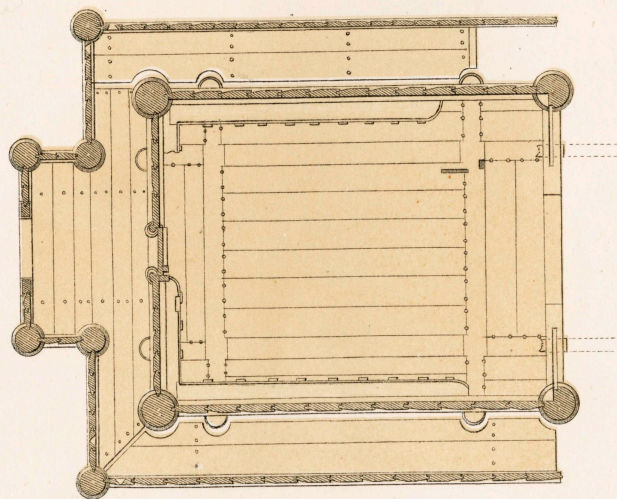
Nº3

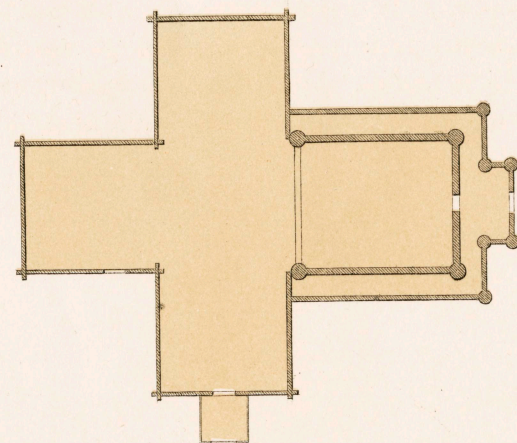
Nº5.

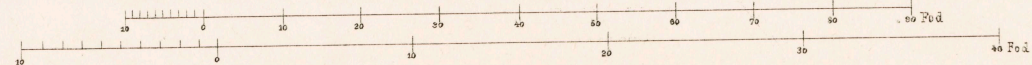
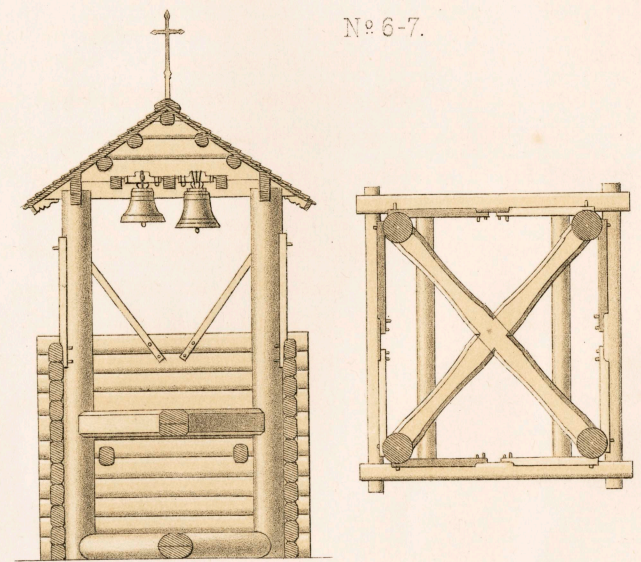
Nº4

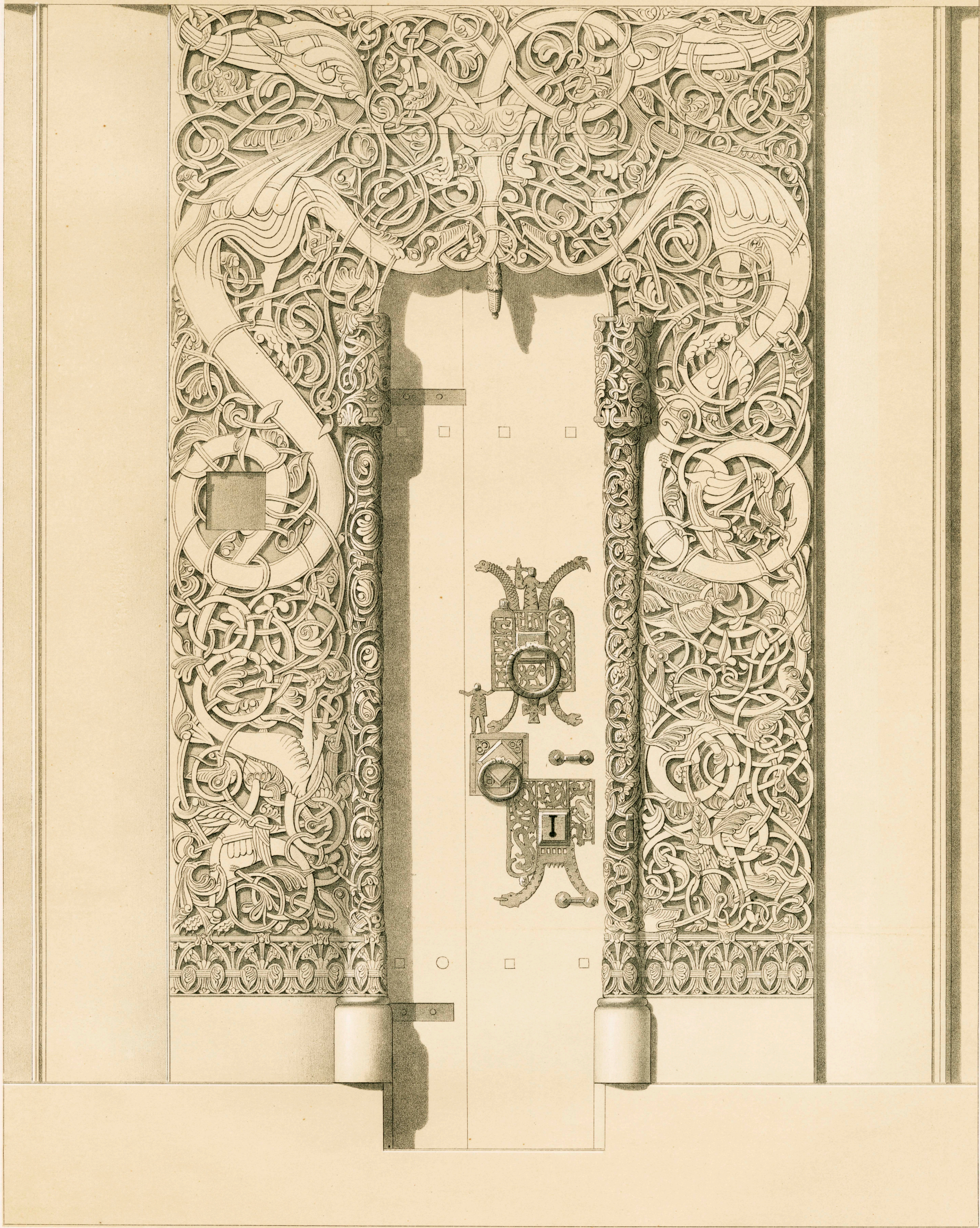
Nº2.

Nº6-7.

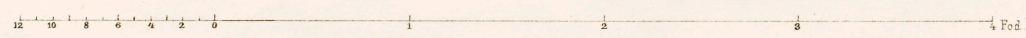
Chr. Tønsberg's Forlag

G. Bull del.

Chr. Tönsberg's Forlag.

Trykt hos Winkelmann & Söner.

Hovedportal mod Vest.

Hedals Kirke i Valders.

I det dalføre, som gaar op imod Vest fra den nordre ende af Spirilen, havde den sorte död raset saa voldsomt, at der paa sex miles strög, fra Nes i Viken til Bang i Reinlid, ikke fandtes noget levende menneske. Husene og kirken stode allerede til nedfalds og den sidste var dækket af frodige birketræer. Da kom en dag et par skyttere fra nabobygden ind i dalen, for at gaa paa jagt. De opdagede en fugl mellem birkegrenene og den ene afskjød sin pil, men uden at træffe maalet stødte pilen mod en gjenstand, som gav en særegen klang fra sig. Da skytterne kom nærmere, saa de, at der stod en kirke, og at pilen havde stødt an imod dens klokke. For at hæve dette troldskab, som de antog det for, kastede den ene sit ildstaal bag sig, og hvor det faldt ned, byggedes siden en gaard, som endnu har navnet Ildjarnsstad. Derved var kirken igjen vunden. Dens dör stod halft aaben og ved alteret havde en björn sit hi. Björnen blev skudt og til erindring dens hud ophængt i kirken, hvor levninger deraf endnu ere at se. Men da skytterne kom til hjembygden og fortalte om sin opdagelse, trak folk lidt efter lidt igjen til den öde dal, toge sig ejendomme der og istandsatte den forfaldne kirke.

Saaledes fortæller sagnet, som udentvivl er først optegnet i Nordre Aurdals kirkebog i 1733, og den kirke, det omtaler, var Hedals kirke, som findes afbildet paa medfølgende plade.

Det vil af enkelthederne i dette sagn lettelig sees, hvorledes det netop er fremkaldt af og har faaet sin tilblivelse fra de tre gjenstande, som danne hovedpunkterne deri: fra den gamle kirke, der ved sine former og sit snitverk pegede hen paa en fjernere tid, end begyndelsen for bondens tidsregning, den sorte död; fra det usedvanlige gaardsnavn, der dog sikkert er ligesaa gammelt, som dalens første bebyggelse; og fra björnehuden, der visselig ikke er andet, end en af de sedvanlige fromme gaver til kirken. Men om end ingen virkelig tildragelse ligger til grund for sagnet, saa udtaler det ikke desto mindre en vis sandhed. Det fremstiller, om end med laante individuelle træk, den store ulykke, der rammede landet og folket ved den sorte död, da vide strækninger, som forlængst vare lysnede ved nybyggerens öxe og erobrede for en bedre kultur, igjen faldt i det frie, da landet blev öde og folketomt, og skovens vilde dyr, tilforn avede af menneskets magt, ligesom igjen vovede sig ind paa mange af de enemerker, hvor civilisationen havde sat sine arner og hellige steder.

I al fald taler sagnet utvivlsomt sandhed, naar det fortæller, at kirken er ældre end den sorte död. Derom vidner blandt andet dens snitverk, som i det mindste peger højere op, end midten af det fjortende aarhundrede, ligesom ogsaa indskriften paa den ene klokke tilhøjre i støpullen (tegn. no. 6) synes at vise, at den ikke kan være fra en meget senere tid. Den lyder saaledes: Nicholaus Angelus me fecit (Nicolai Engelskmand gjorde mig). Ikke alene bogstavernes form (nygotiske majuskler), men ogsaa den omstændighed, at en Engelskmand nævnes som klokkestöber, synes at bestyrke denne antagelse, medens vi paa klokkerne fra den senere tid, som følge af den tyske kulturpaavirkning, der aflöste den tidligere engelske, hyppigst finde Tydkere nævnt som stöbere, tildels i forbindelse med plattyske indskrifter.

Paa plade I no. 1 og 2 sees grundplan og ydre perspektiv af kirken, saadan som den nu er, efterat der i 1699 ifölge regnskabets udsagn blev „til selve kirken bygget 3 nye vinger, saa deraf nu er en korskirke“. No. 3, 4 og 5 vise dens äldste del eller det oprindelige skib i langsniit, horisontal-gjennemsniit og i tversniit. Paa det sidste har tegneren, hr. Bull, ved punkter antydet sin formodning om formen af det oprindelige kor efter brede og höjde, ihvorvel han finder den sidste maalbestemmelse mere

utvivlsom, naar man lægger merke til, at den östre gavlf, der nu skjules af taarnet, paa den ydre side er bordklædt (se no. 3), hvilket synes at vise, at den engang har staaet i fri luft lige ned til svillen eller stavlæggen over korbuuen. Hvorledes grundplanen af det oprindelige kor har været, er der ingen antydning til i den nuværende kirke, men at den maa have endt i en halvrundering, sees af kirkens regnskab for 1695, som omtaler tjærebrædning af „runddelen og kirkens kor eller sanghus“. Det har saaledes rimeligvis i höjden gaaet op i et cylinderformet taarn ligesom paa flere af vore övrige stavkirker. No. 6 og 7 viser klokkestöpullen i horisontal- og tversniit. Alderen af denne bygning lader sig vanskelig bestemme, ihvorvel den neppe er fra en nyere tid. Derimod maa dette antages at være tilfældet med de kors, som sees paa gavlerne deraf og paa kirken, baade hvad deres materiale og form angaar.

Forövrigt vil man af tegningerne faa en saa tydelig forestilling om alle enkeltheder, at en videre beskrivelse deraf er overflödig. Kun bemerkes den særegenhed, som denne kirke fremviser ved den faste bænk, stöttet af pilastre og rundbuer, som löber langs skibets tredje vægge, ikkun afbrudt af döraabningen. Ellers viser sig her det samme, som vi finde i vore övrige stavkirker: den samme helt igjennem træmæssige konstruktion baade af væggene, tagverket og svalgangen, den samme forbindelse med træsnagler, næsten uden mindste benyttelse af jern, det samme paa buer, og paa sperrer og knæer i tagverket anbragte forsirende, retvinklede og flade hövelspor, indlagt med sort farve, og de samme smaa runde lysaabninger eller lufthuller, hvori intet glas har været indsat. Ligesom de övrige stavkirker, har ogsaa denne i sit indre været yderst liden af omfang, men meget høj og næsten ganske mørk. Dagslyset tiltrængtes heller ikke under katholicismen og blev i dens første tider endog med vilje udestængt; menigheden var alene ydre tilskuere og uden deltagelse i gudstjenesten, der udelukkende foregik i koret under belysning af kjerter.

Vore stavkirker ere nu de eneste i sit slags, og saavidt sparsomme beretninger og andre omstændigheder lade formode, synes de heller ikke tidligere at have haft noget sidestykke, med undtagelse af maaske i Storbritanien og Irland. At der i deres sammensætning findes meget, som allerede i den hedenske tid var i brug, er höjst sandsynligt, hvorimod det samme, hvad enkelte have antaget, neppe gjelder med hensyn til rummets fordeling og arkitektoniske indretning, ligesaa lidt som det er rimeligt, at dette er et laan fra den Bysantinske kunst. I denne henseende synes man fornemmelig at have lagt vægt paa det rundhvalvede loft, som nu findes i mange af disse kirker, og paa svalgangen, men det første er overalt en senere tilsætning, og den sidste maa udentvivl med god grund betragtes som et nödvendigt led i den hele konstruktion, dels for fra alle sider at stötte imod stavene og væggene, og dels for at beskytte bygningens vigtigste dele, svillerne i fundamentet, mod beskadigelse af fugtighed.

Alt synes derimod at henpege paa at forbilledet til vore stavkirker ligesom til stenkirkerne og overhovedet til hele den vesteuropæiske arkitektur i middelalderen er udgaaet fra den Romerske basilika med dens aflange søjleinddelte firkant og halvrunder udspring i Öst. Det vilde derfor være i sin orden, om man ogsaa hos os optog benævnelsen Romansk, som den mest passende for denne slags arkitektur, medens det hidtil hyppig anvendte navn Bysantisk kun er forvirrende, da det efter sit begreb ikke har noget væsentligt tilsvarende i virkeligheden.

Det staar endnu kun tilbage at kaste et blik paa kirkens hovedportal med dets prægtige snitverk, som sees afbildet paa pl. II. Det er nu en stor sjeldenhed hos os at træffe en saa vel vedligeholdt dör af det slags, da den i alle sine dele er ganske ubeskadiget, med undtagelse af, at den, saaledes som tegningen viser, til venstre har faaet et mindre betydeligt indhug, der skal hidrøre fra en eller anden fremmed reisende, som tog det manglende stykke med som prøve. Ellers er næsten overalt i vore stavkirker de oprindelige döre borttagne og som oftest tillige snitverket paa dörstolperne mere eller mindre beskadiget. Dette er fornemmelig bevirket ved den bekendte kongelige resolution af 1823, som i anledning af Grue kirkes brand bestemte, at alle kirkedöre skulde vende udad, ihvorvel man med en smule omtanke meget let kunde have opfyldt dette bud uden at snitverket derved led nogen skade. Forövrigt giver tegningen et saa fuldstændigt og klart billede af gjenstanden, at enhver ledsagende beskrivelse er overflödig. Kun hidsættes et par bemærkninger om, hvorfra forbilledet til dette snitverk sandsynligvis maa være hentet.

At disse motiver allerede för kristendommens indførelse vare optagne baade af Svenskerne, Danskerne og Nordmændene, er klart nok, da vi træffe dem paa ældre runestene, smykker og vaaben. Naar det derimod har været paastaet, at disse ornament skulde have udviklet sig med og ud af den hedenske mytologi, og være et udtryk for dens Midgardsorm, Fenrisulv m. m. synes dette neppe at være vel grundet, ligesaa lidt som det kan bringes til nogen sandsynlighed, at oprindelsen dertil skulde söges i den Bysantinske eller Romerske kunst. Det er ovenfor anført at den vest- og nordeuropæiske arkitektur i middelalderen, med Rom til udgangspunkt, udbredte sig fra Syd til Nord; hvad ornamentiken angaar, synes derimod tildels en modsat retning at have fundet sted, da meget taler for, at dens oprindelse maa være at söge i Irland.

Waagen i Berlin, Iren Petrie og Skotten Wilson have nemlig paavist, hvad der ogsaa blev tydeligt for enhver besøger af Dublins industrindstilling i 1853, at medens de ældre Irske ornament paa smykker, vaaben m. m. ere ganske simple, viser der sig strax fra kristendommens indførelse efter midten af det femte eller begyndelsen af det sjette aarhundrede et merkeligt omsving i smagen, som blandt andet sees af de skjønne miniaturmalerier i manuskripterne. Motiverne ere kunstige slyngninger, alleslags fantastiske skabninger, slanger, vingede drager og andre lignende fabeldyr. Ligheden heri med vort snitverk synes derfor at være saa umiskjendelig, at disse motiver neppe kan have udviklet sig uafhængigt af hinanden paa begge steder, og endnu mindre rimeligt synes det, at de skulde være bragt til Irland ved paavirkning fra vort Norden, især da denne ornamentik fra først af synes at forudsætte tegning, en færdighed, som man neppe kan antage at vore forfædre dengang vare i besiddelse af.

Der staar saaledes kun den tredje forklaring tilbage, at vore forfædre have optaget disse motiver ved paavirkning af den Irske kultur, som paa den tid havde udviklet sig i disse retninger til en forbausende rigdom og udsendte sine straalere i vide kredse endog lige ned til Schweiz.

Sætte vi nu dette tillige i forbindelse med at vore forfædre, saaledes som R. Keyser först videnskabelig har begrundet, P. A. Munch videre udviklet og tillige Englands store ethnograf Prichard har anset for rimeligst, indvandrede nordenom Botnhalet til det nordlige Norge, og derfra lidt efter lidt trængte mod Syd, saa synes de i den Irske kulturpaavirkning at have modtaget sine første kunstneriske indtryk udenfra, efterat de vare komne til ro i sine nye boliger. Thi at nogensinde den Romerske kunst og kultur i ældre tid skulde have berørt vort Norden, er neppe rimeligt, hvorfor det ogsaa med

langt større sandsynlighed kan antages, at den Romerske ornamentik, som I. A. Worsaae først har paavist paa levninger af Danmarks ældste jernperiode, hidrører fra Goterne, end fra det Danske folk.

Men ihvorvel der saaledes er grund til at tro, at Nordmændene have modtaget disse motiver ved ydre paavirkning, synes de dog ikke ganske slavisk at have efterlignet dem uden selvstændig behandling. Dette, og tillige at de med en vis smag have gengivet disse forbilleder, viser sig i snitverket paa vore stavekirker, som paa den ene side frembyder særegne afvigelser fra den Irske ornamentik og paa den anden side røber en ikke ganske ringe sands for komposition, anordning og gruppering af de forskellige partier, ligesom selve udførelsen vidner om stor dygtighed i træskjæring. Det viser sig deraf ogsaa, at en fremadskridende bevægelse i udviklingen af selve motiverne har fundet sted, om end

maaske tildels under en fortsat ydre paavirkning og efter den samme indre lov, som den øvrige middelalderens kunst fulgte.

Vi se nemlig, at medens det ældste snitverk, som er os levnet af den slags (udentivl paa Urnes kirke, der endog er halvt ophøjet, medens det senere bliver fladere og fladere) er uden spor af planteformer, træde disse lidt efter lidt mere frem og blive omsider ganske overvejende, paa verdslige bygninger tildels i forbindelse med scener af det daglige liv mellem slyngningerne, paa kirkelige derimod med lignende, hentede fra bibelen. Derefter gjør renaissancestilen sig mere og mere gjældende og indgaar en forbindelse dermed, som man endnu kan se paa de udskaarne sager, vore bønder levere den dag i dag.

I det følgende af dette verk vil der blive god anledning til at vise vort ældste snitverk, ligesom det første gang er fremstillet i Dahls verk. Men det vilde ogsaa uidentivl

være af interesse, om man ligesom ved folkeviserne og melodierne engang kunde faa samlet de ornamenter, som endnu ere i brug blandt vore bønder. Det vilde deraf tillige sees, at de have antaget visse afændringer i vore forskellige bygdelag. Thi man kan hos os ikke blot tale om, at sproget har sine dialekter, men noget lignende, om end i forskellig grad, træffes ogsaa i ornamentiken.

Det står endnu som tilbage at sige at ikke kun kirken har givet os et snit-
verks materiale, som ses af billedet paa pl. II. Det er en en stor del af det som
er en vel vedligeholdt del af det gamle, da den i alle sine dele er ganske ubeskadiget med
undtagelse af, at den, saaledes som tidligere er sagt, har været for længe og manglende
lig lighed, der skal findes i de gamle træsnit, som for det meste
ikke med som gamle. - Efter at næsten alle de gamle snit-
partier og som oftest tillige er blevet paa de gamle snit-
partier er i almindelig brug ved den danske kongelige resolution af 1823, som i almindel-
hed af disse kirkes prædikaat, at alle kirker i landet havde været under indflydelse
med en smule omstændigt meget let kunde have opnået dette indflydelse
led nogen måde. Formentlig giver tegningen et saa fuldstændigt og klart billede af
gjenstanden, at enhver læsende kunde have en ret præcis og sikker forestilling af den be-
tegnelse og, hvorefter forholdet til dette snitverk sandsynligvis kan være meget

At disse motiver allerede for kristendommens indtrængning vare optagne kunde af
Grekkerne, Banskene og Nordmandene, er klart nok, da vi træffe dem paa alle
trossene, sømper og væbner. - Når det dog er det samme, at disse orna-
menter skulle have udviklet sig med og ud af den hedenske æstetik, og vore et ud-
tryk for dens tilbagegang, kendes i en anden måde end at være vel grundet
fremadtil som det kan påvises til nogen sandhed, at oplysningen derhjemm skulde sø-
ges i den Hærenske eller Romerske kunst. Det er ovenfor sagt at den vort-
ordensoplysning skulde have udviklet sig, med den til udgangspunkt, udvandre sig fra Syd
til Nord; hvad ornamentikken angår, synes det dog ikke at have
fundet sted på nogen måde for, at den oplysnings mere var at søge i Rom.

Worsaae i Rom, ved Pavia og Milano have været gængsige, hvad der og-
saa blev tydeligt for enhver der kom til Italien i slutningen af 1823, at medens de
vilde ikke ornamentet var smukt, havde vi en god grund til at tro, at det
saa for kristendommens indtrængning eller inden at det gamle indflydelse af de skandin-
aviske ornamentet i manuskriptene. - Motivet er kunstigt, elegant, afsluttet, kunst-
fuldt, skulptur, stærkt, stærkt, stærkt og andre kendte led. - Ligheden her
med vort snitverk synes derfor at være en uundgåelig, at disse motiver neppe kan
have udviklet sig uafhængigt af kristen og hedenske motiver, og endelig mindre sandsyn-
ligt, at de skulde være hentet til landet ved handelsforbindelse, som man neppe
denne ornamentik for det første af disse skandinaviske tegninger, en lighed, som man neppe
kan nægte, at være indtrængt ved i de skandinaviske st.

Det står endelig som tilbage at sige, at disse motiver have optaget
denne motiver ved påvisning af den hedenske kunst, som har den for sig, at den
den ornamentik til en indtrængning i den skandinaviske kunst, som i alle dele endog
hav og til Rom.

trivsel, naar man bruger merke til, at den gamle kunst, der er skildet af landet, paa
den side er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31.
i det indre med til sig selv eller sig selv, som er udviklet som en 31. del af den gamle
kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31.
den side er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31.
den side er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31.
den side er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31.

Formentlig vil man al tidligningerne kan en en tydelig forestilling om alle enkelte-
der, at en visse beskriver det er overordentlig. - En anden del af den gamle kunst, som
denne side kendes ved den gamle kunst, støttet af historien og traditionen, som løber
langt tilbage i tiden, ligesom det er det samme, at alle de gamle kunst-
værker, som vi finde i vore gamle staver, der samme helt igennem fremviser en
den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,
men den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,
men den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,

Formentlig vil man al tidligningerne kan en en tydelig forestilling om alle enkelte-
der, at en visse beskriver det er overordentlig. - En anden del af den gamle kunst, som
denne side kendes ved den gamle kunst, støttet af historien og traditionen, som løber
langt tilbage i tiden, ligesom det er det samme, at alle de gamle kunst-
værker, som vi finde i vore gamle staver, der samme helt igennem fremviser en
den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,
men den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,
men den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,

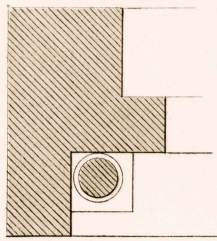
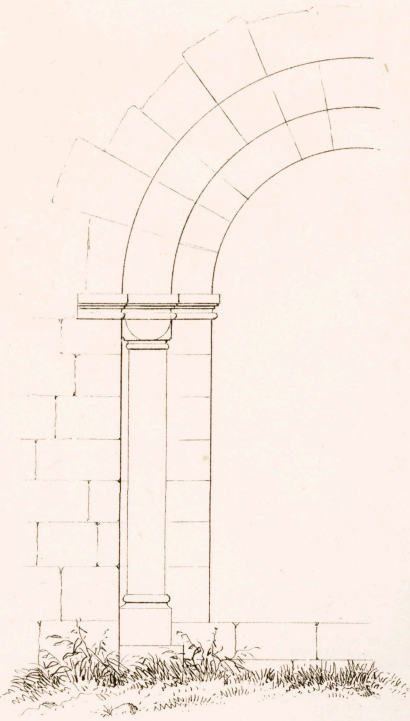
At disse motiver allerede for kristendommens indtrængning vare optagne kunde af
Grekkerne, Banskene og Nordmandene, er klart nok, da vi træffe dem paa alle
trossene, sømper og væbner. - Når det dog er det samme, at disse orna-
menter skulle have udviklet sig med og ud af den hedenske æstetik, og vore et ud-
tryk for dens tilbagegang, kendes i en anden måde end at være vel grundet
fremadtil som det kan påvises til nogen sandhed, at oplysningen derhjemm skulde sø-
ges i den Hærenske eller Romerske kunst. Det er ovenfor sagt at den vort-
ordensoplysning skulde have udviklet sig, med den til udgangspunkt, udvandre sig fra Syd
til Nord; hvad ornamentikken angår, synes det dog ikke at have
fundet sted på nogen måde for, at den oplysnings mere var at søge i Rom.

Det står endnu som tilbage at sige at ikke kun kirken har givet os et snit-
verks materiale, som ses af billedet paa pl. II. Det er en en stor del af det som
er en vel vedligeholdt del af det gamle, da den i alle sine dele er ganske ubeskadiget med
undtagelse af, at den, saaledes som tidligere er sagt, har været for længe og manglende
lig lighed, der skal findes i de gamle træsnit, som for det meste
ikke med som gamle. - Efter at næsten alle de gamle snit-
partier og som oftest tillige er blevet paa de gamle snit-
partier er i almindelig brug ved den danske kongelige resolution af 1823, som i almindel-
hed af disse kirkes prædikaat, at alle kirker i landet havde været under indflydelse
med en smule omstændigt meget let kunde have opnået dette indflydelse
led nogen måde. Formentlig giver tegningen et saa fuldstændigt og klart billede af
gjenstanden, at enhver læsende kunde have en ret præcis og sikker forestilling af den be-
tegnelse og, hvorefter forholdet til dette snitverk sandsynligvis kan være meget

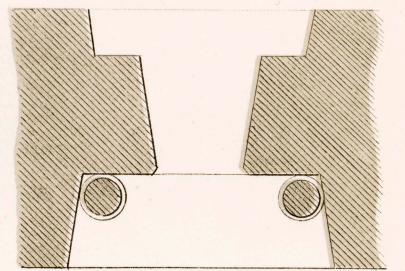
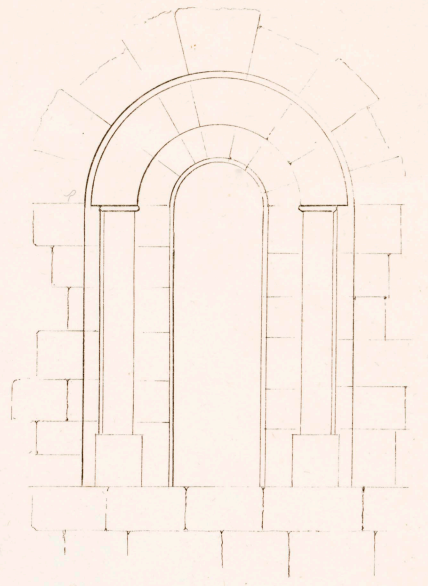
At disse motiver allerede for kristendommens indtrængning vare optagne kunde af
Grekkerne, Banskene og Nordmandene, er klart nok, da vi træffe dem paa alle
trossene, sømper og væbner. - Når det dog er det samme, at disse orna-
menter skulle have udviklet sig med og ud af den hedenske æstetik, og vore et ud-
tryk for dens tilbagegang, kendes i en anden måde end at være vel grundet
fremadtil som det kan påvises til nogen sandhed, at oplysningen derhjemm skulde sø-
ges i den Hærenske eller Romerske kunst. Det er ovenfor sagt at den vort-
ordensoplysning skulde have udviklet sig, med den til udgangspunkt, udvandre sig fra Syd
til Nord; hvad ornamentikken angår, synes det dog ikke at have
fundet sted på nogen måde for, at den oplysnings mere var at søge i Rom.

Formentlig vil man al tidligningerne kan en en tydelig forestilling om alle enkelte-
der, at en visse beskriver det er overordentlig. - En anden del af den gamle kunst, som
denne side kendes ved den gamle kunst, støttet af historien og traditionen, som løber
langt tilbage i tiden, ligesom det er det samme, at alle de gamle kunst-
værker, som vi finde i vore gamle staver, der samme helt igennem fremviser en
den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,
men den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,
men den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet
som en 31. del af den gamle kunst, som er udviklet som en 31. del af den gamle kunst,

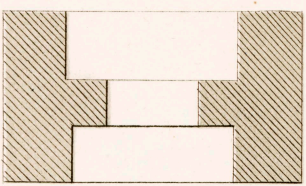
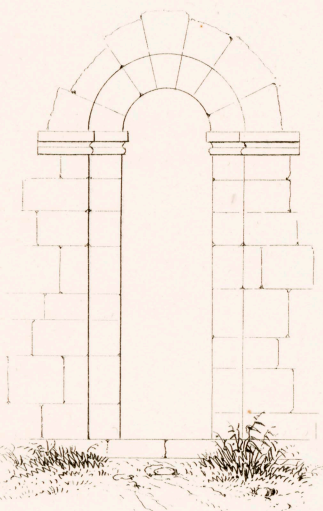
At disse motiver allerede for kristendommens indtrængning vare optagne kunde af
Grekkerne, Banskene og Nordmandene, er klart nok, da vi træffe dem paa alle
trossene, sømper og væbner. - Når det dog er det samme, at disse orna-
menter skulle have udviklet sig med og ud af den hedenske æstetik, og vore et ud-
tryk for dens tilbagegang, kendes i en anden måde end at være vel grundet
fremadtil som det kan påvises til nogen sandhed, at oplysningen derhjemm skulde sø-
ges i den Hærenske eller Romerske kunst. Det er ovenfor sagt at den vort-
ordensoplysning skulde have udviklet sig, med den til udgangspunkt, udvandre sig fra Syd
til Nord; hvad ornamentikken angår, synes det dog ikke at have
fundet sted på nogen måde for, at den oplysnings mere var at søge i Rom.

Vest-Portal 1/48.

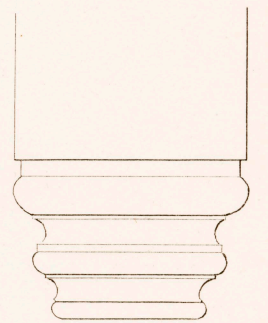
Fenster i den vestre Gavl 1/48

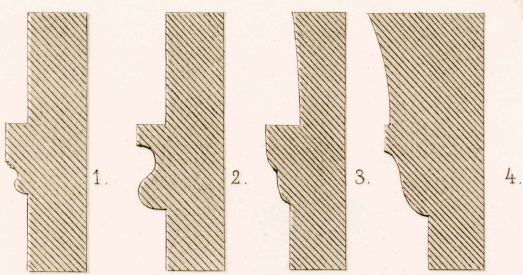
Kor-Portal 1/48.

Langsnit A.B.

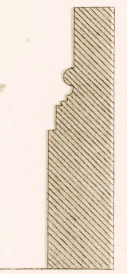
Kragsteen 1/24.

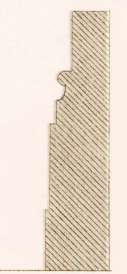
Gesims profiler 1/24.

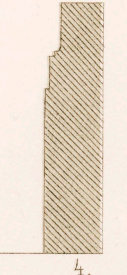
1.

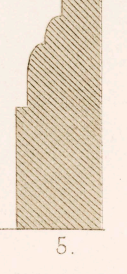
2.

3.

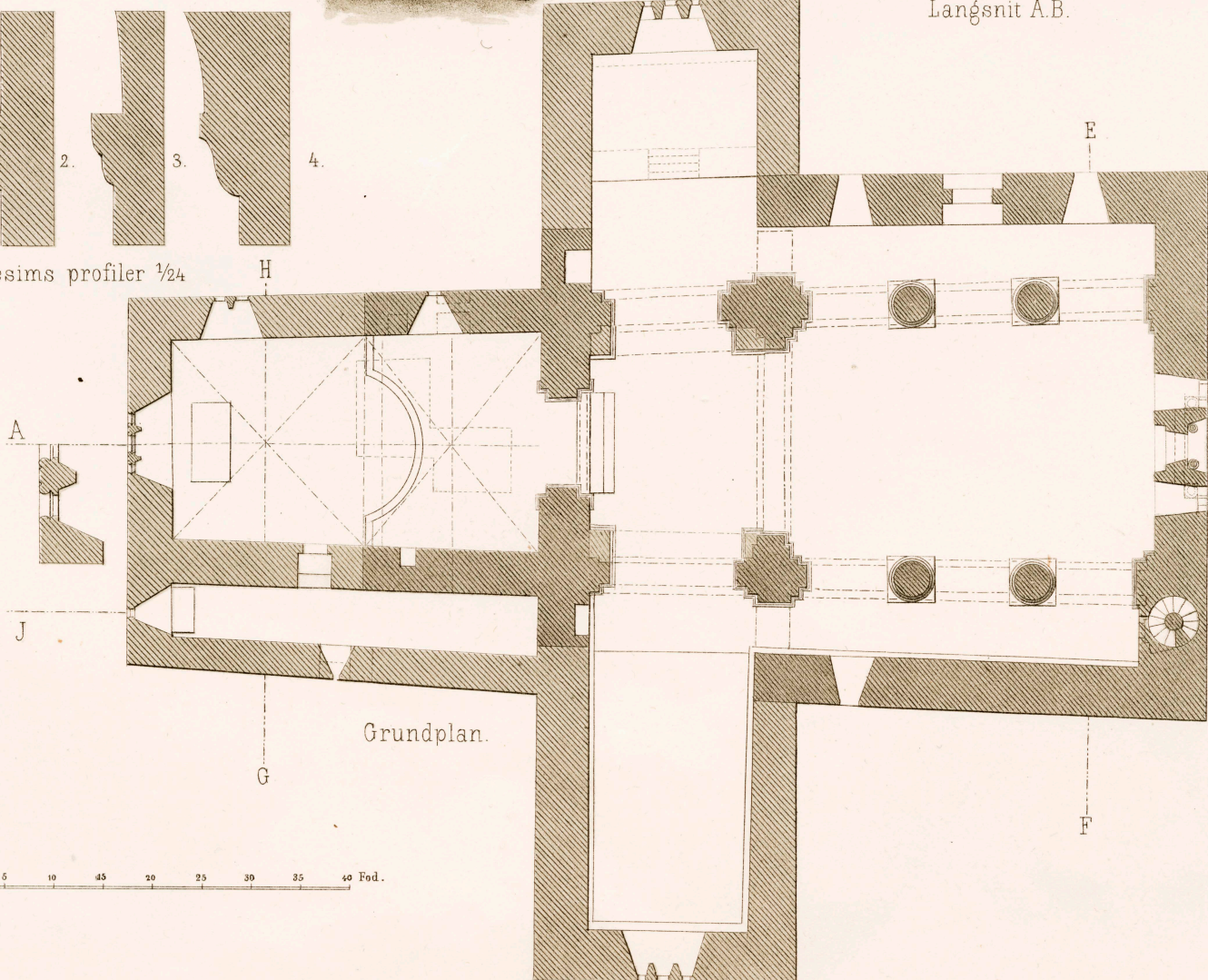

4.

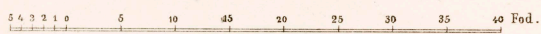

5.

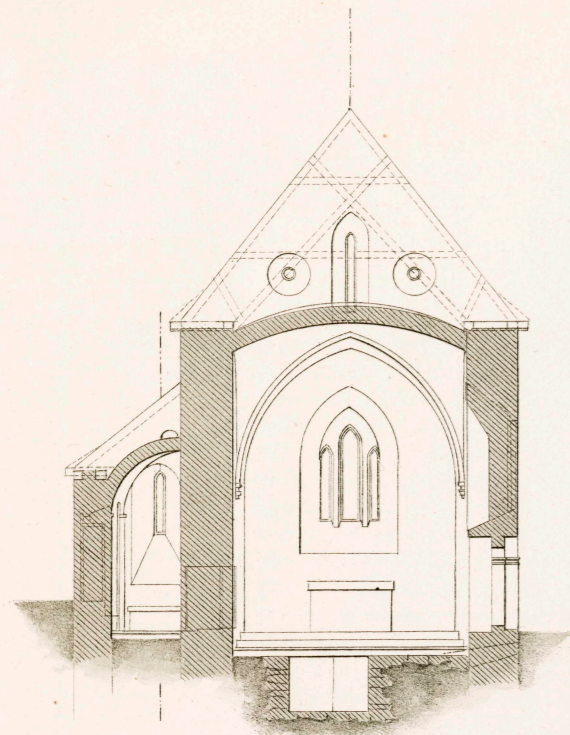
Sokkelprofiler 1/24.

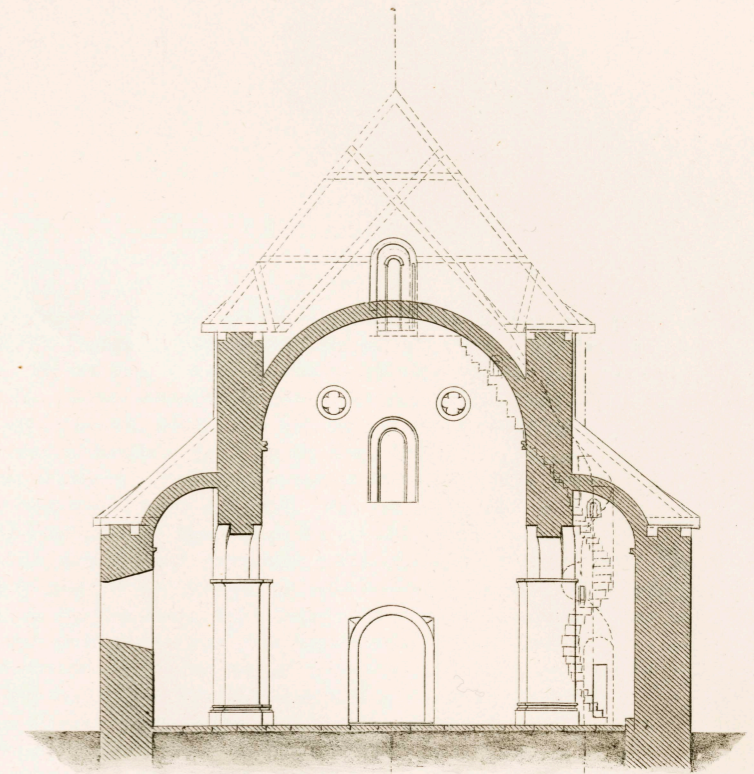
Grundplan.

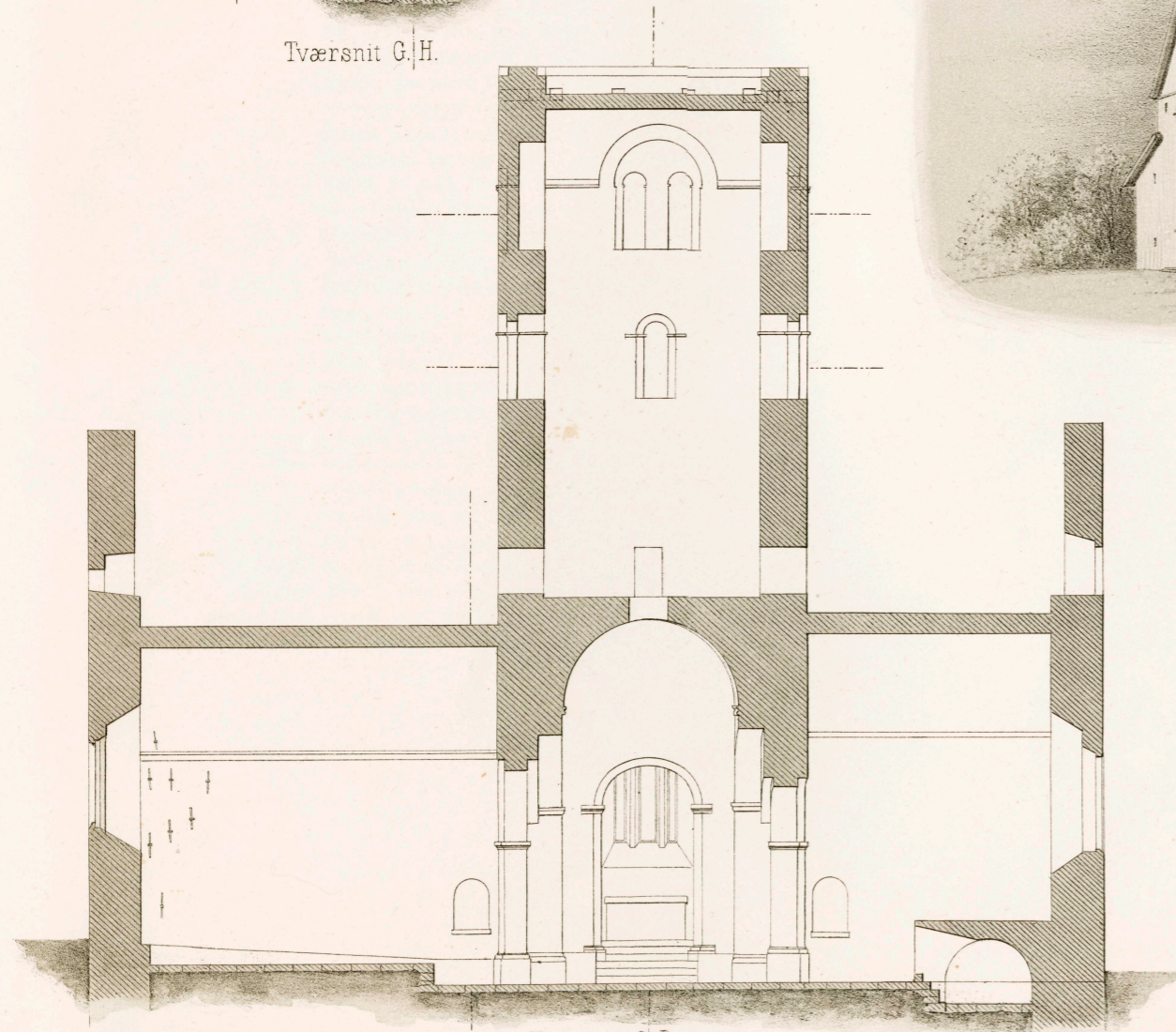
RINGSAKERS KIRKE.

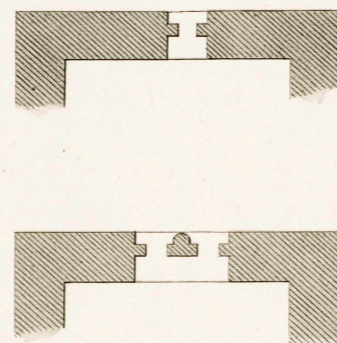
Tværsnit G.H.

Tværsnit E.F.

Tværsnit C.D.

Gjennemsnit af Taarnet.

Langsrit J.K.

Reinlids Kirke i Valders.

Pl. 5 no. 1 fremstiller kirkens ydre mod sydvest, hvoraf sees, at kun en del af svalgangen har bibeholdt sin oprindelige spaanbedækning, medens de øvrige tage nu ere belagt med den varige og skønne skifer, hvoraf der fornemmelig i Slidre findes rige brud. Alle oprindelige vindskeder ere borte. Den lille spids med dunklere skygge over forhallens skraatag er det sidste spor af et skruv eller gavtag, som efter regnskabets udvisende tilforn fandtes her, ligesom endnu over de øvrige indgange til kirken. Det nuværende lyselukkerlignende spir over taget er kun en liden levning af et taarnspir, som blev opsat i 1675, og hvis mast var 24 alen lang. Ligesom dets forgjenger blev det senere splittet af lynild, hvorfor man skar det af, og gav dets øverste spids dens nuværende plads.

— no. 2 horisonatalt snit gennem alle aabninger i svalgangen.

— no. 3 tversnit af skibet gennem dets sydlige indgang.

— no. 4 viser kirkens gulv. Istedetfor at aaserne ellers, som bekjendt, skjules af bordene, udgjøre de her, i skibet og det vestligste af koret, dele af selve gulvet, hvis planker med trænagler ere festede til deres kanter. Herved faar det hele udseende af et indlagt gulv, hvad man formodentlig ogsaa har tilsigtet. De smaa mørke firkanter i svalgangens gulv foran indgangen til koret ere jernnagler, satte i form af et slags kors over en derværende begravelse; længer nede i svalgangen og foran indgangen til skibet er der ligeledes under gulvet en begravelse, som formodentlig indeslutter en af bygdens storkaxer, da man, for at faa plads for kisten, har vovet, som tegningen viser, at overskjære bygningens sville paa dette sted.

— no. 5 fremstiller halvdelen af portalet fra svalgangen til koret og no. 6 det tilsvarende paa søndre side af skibet.

Pl. 6 no. 1 langsnit af kirken fra vest til øst. Den lille rundbuede aabning med tilhørende luge, som sees mellem begge stole i koret, er sandsynligvis en glugge, hvorigjennem presten har modtaget meddelelse fra den i svalgangen staaende eller knælende skriftende. De paa veggene rundt om kirken malede sorte ringe med kors i betegne udentvivl biskopens indvielse af kirken, da et lignende tegn for denne handling ogsaa træffes i udenlandske kirker. Her i landet kjendes for tiden ikke noget sidestykke dertil, uden i Thingvolds kirke paa Nordmøre. De lodrette kors paa veggene og i loftet eller de saakaldte skorder (skraastötter) vise sig at være meget gamle, men tilhøre vel ikke den oprindelige bygning.

— no. 2 det ene af svalgangens saakaldte skruv i større maalestok.

— no. 3 den vestre indgangsdør fra forhallen eller svalgangen til skibet.

Reinlids kirke er en af de saakaldte lovekirker eller opført ifølge løfte af en privat mand. Som det vil sees, er den en stavbygning, og vi træffe derfor her, hvad der er ejendommeligt for denne maade at bygge paa: nærmest over grundvolden sterke sviller,

hvorpaa der reiser sig stolper eller staver, som sammenholde veggene, og over disse atter forbindes med sviller eller de saakaldte stavlægjer; paa de sidste hvile igjen sperrerne, som udvendig forsterkes afaaser og indvendig af tvertræer og mindre sperrer, der krysse hinanden (pl. 5 no. 3) og ved foden støttes af knæer i form af omvendte rundbuer (pl. 6 no. 1). Ligesom endnu tildels i de øvrige stavekirker og oprindelig udentvivl i dem alle, findes heller ikke her spigre anvendt uden til dørbeslaget, medens alle andre nagler ere af træ. Vi træffe tillige den samme oprindelighed i flere af træforbindingerne, idet det ene stykke stikkes gennem det andet og sættes en pind eller nagel for enden, omtrent som ved et sæletøj og sælepinden, hvilket bedst sees af langsnittet (pl. 6 no. 1), hvor man paa veggen bemærker svalgangens sperrer indstukne paa denne maade. Endelig ere ogsaa her sperrerne forsirede med et fladt, retvinklet hövelspor, overstrøget med sort maling; vi træffe de fra Hedals kirke bekjendte smaa runde lysaabninger eller lufthuller højt oppe paa veggen, og en svalgang, der omgiver hele bygningen, men som her næsten er ganske tæt, medens den ellers som oftest øverst under taget har en liden arkaderække, undertiden endog, som paa nogle kirker i Sogn, bestaar af en aaben buegang.

Som en tilfældig særegenhed ved denne kirke, kan det bemærkes, at dens oprindelige korvegg og kirkestole ere bevarede, og at den, saavidt bekjendt, er den eneste, som har bibeholdt et aabent loft.

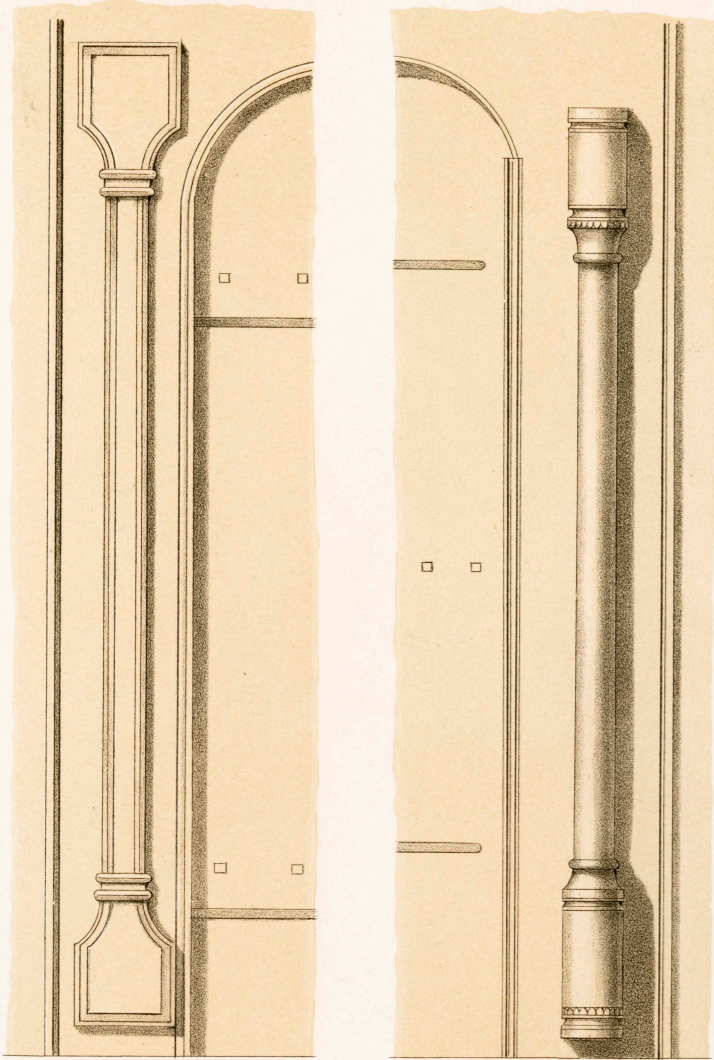
I væsentlig henseende afviger Reinlids kirke fra vore øvrige stavekirker ved sin grundplan, som, naar svalgangen sættes ud af betragtning, kun har et sidestykke i Bratsbergs kapel og kapitelet ved Thronhjems Domkirke, begge som bekjendt af sten. I den afsluttende halvrunding i øst se vi tydelig et laan fra basilikerne, dog med den forskjel, at koret indtager samme brede som skibet. En anden væsentlig omstændighed, hvori den adskiller sig fra de øvrige stavekirker, er, at veggene baade i skibet og koret ere forbundne med tvertræer, hvortil vi for tiden kun kjende et sidestykke, nemlig Hafslø kirke i Sogn, medens de øvrige stavekirker enten ere ganske uden denne forbindelse eller i det højeste blot have to saadanne bjelker i skibet, omtrent en alen fra hver af gavlerne, som derfra ved hjælp af skraastrævere modtage en understøttelse. Men i Reinlids kirke er der ovenpaa tvertræerne i skibet atter lagt en langaas, hvorpaa taarnmasten hviler. At disse forbindinger tilhøre kirken oprindelig, kan der ikke være nogen tvivl om, hvilket bedst sees af, at langaasen stikker frem over døren (se pl. 6 no. 3) og derfor maa være indlagt ved kirkens opførelse. Man maa saaledes vistnok antage, at bygningen allerede fra først af havde et temmelig højt taarn med spir, hvori klokkerne hang. Nu har den et særskilt klokkehus fra det forrige aarhundrede.

Om kirkens alder er det ikke saa let at sige noget mere bestemt; dog synes den ikke at kunne henregnes til de ældste stavekirker. Herfor taler især den omstændighed, at den har haft et højere taarn med spir og den omtalte indre forbindelse, medens alle de oprindelige klokkehuse, som endnu ere bevarede ved stavekirkerne, blot ere ydre tagridere paa aaserne, som tydeligere vil sees i det følgende hefte af dette verk. Heller

ikke træffe vi i snitverket de gamle bekjendte slyngninger, men derimod en vis sirlighed, endog finhed, der i forbindelse med kaneleringen paa dørstolperne (pl. 6 no. 3), deres lilje og roset tyder hen paa, at man ved kirkens opførelse allerede var kommen ind i den spidsbuede tid. Ogsaa klöverbladformen i svalgangens aabninger (pl. 6 no. 2) synes at peges hen paa det samme, medens man vel ikke kan tage den lille spidsbuede aabning ved venstre side af kordøren (pl. 5 no. 3) med i betragtning, da den, som det synes, er en senere tilsætning. Maaske fejler man saaledes ikke ved at antage, at bygningen neppe kan være meget ældre end 1250. Paa den anden side kan der ikke være nogen tvivl om, at dens opførelse ligger forud for det 15de aarhundrede.

I bygden selv har man derimod en ganske anden mening om kirkens alder. Der heder det, at den er over 700 aar gammel, og folkedigtningen har der som sedvanligt været virksom for at vise den kamp, den maatte bestaa med naturaanderne. Den var først tomlet nede ved elven paa et sted, som endnu kaldes Kirkevolden, men blev om natten af de underjordiske, som den var til fortrængsel, flyttet der op, hvor den nu staa, og uagtet der var arbeidet flere dage paa kirken, bleve dog huldrefolkene færdige med flytningen før solen randt, til stor forundring for alle, da de ogsaa havde bortskaffet en stor mængde bygningsvirke, som laa paa tomten. Dette skede tre gange efter hverandre. Endog om dagen bleve bygningsfolkene flere gange foruroligede fra det nærliggende bjerg, hvor der stod en hulder, jevnhøj med den derværende varde, og kastede de store stene mod kirken, som endnu ligge der og ere 2, 3 alen i gjennemsnit. Endelig blev kirken færdig, men første gang der holdtes messe, blev almuen forvirret af en dejlig lyd fra Langeberget, hvor huldren stod og stuttede en laat, som endnu er vel kjendt i bygden og kaldes Langebergslaaten. Men bedst som hun stod og stuttede, kom der en forfærdelig stor veder og stötte hende udover fjeldet, saa hun slog sig ihjel. Over hundrede aar efter fandt man paa samme sted hendes laarben, saa langt som en voxen mand, og hendes horn under en helle. Det sidste bevarede indtil for ikke mange aar siden paa gaarden Lunde i Søndre Aurdal, hvor fortælleren af sagnet selv havde seet det. Det var tre kvarter langt og beslaat med svære sølvjorder, behængte med maljer og prydede med underlige tegn og runer.

REINLIDS KIRKE I VALDERS.

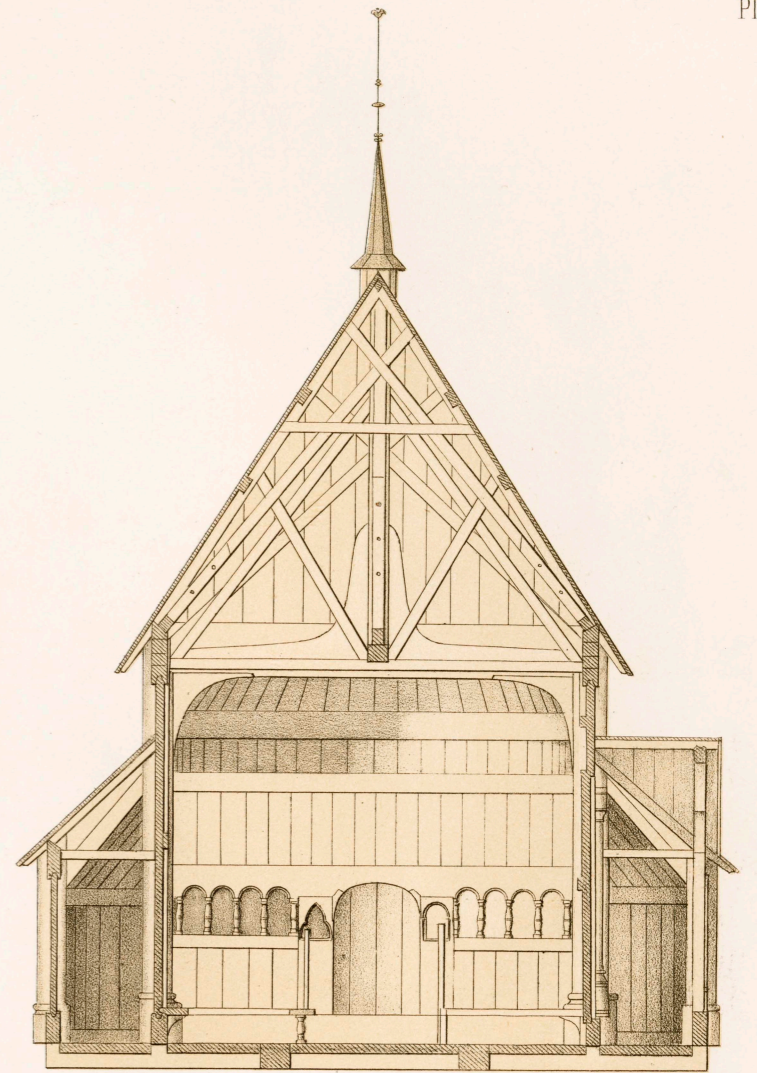

Nº5.

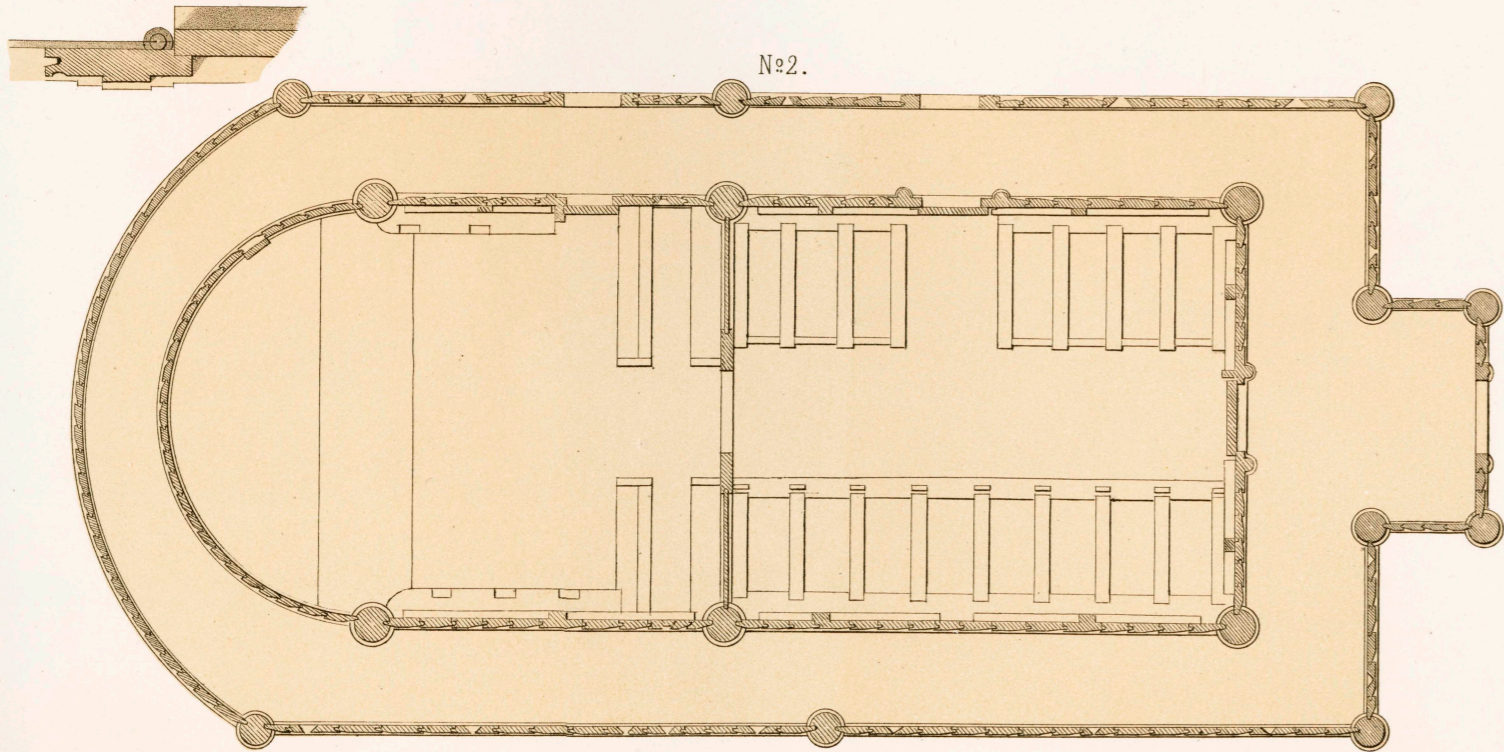
Nº6.

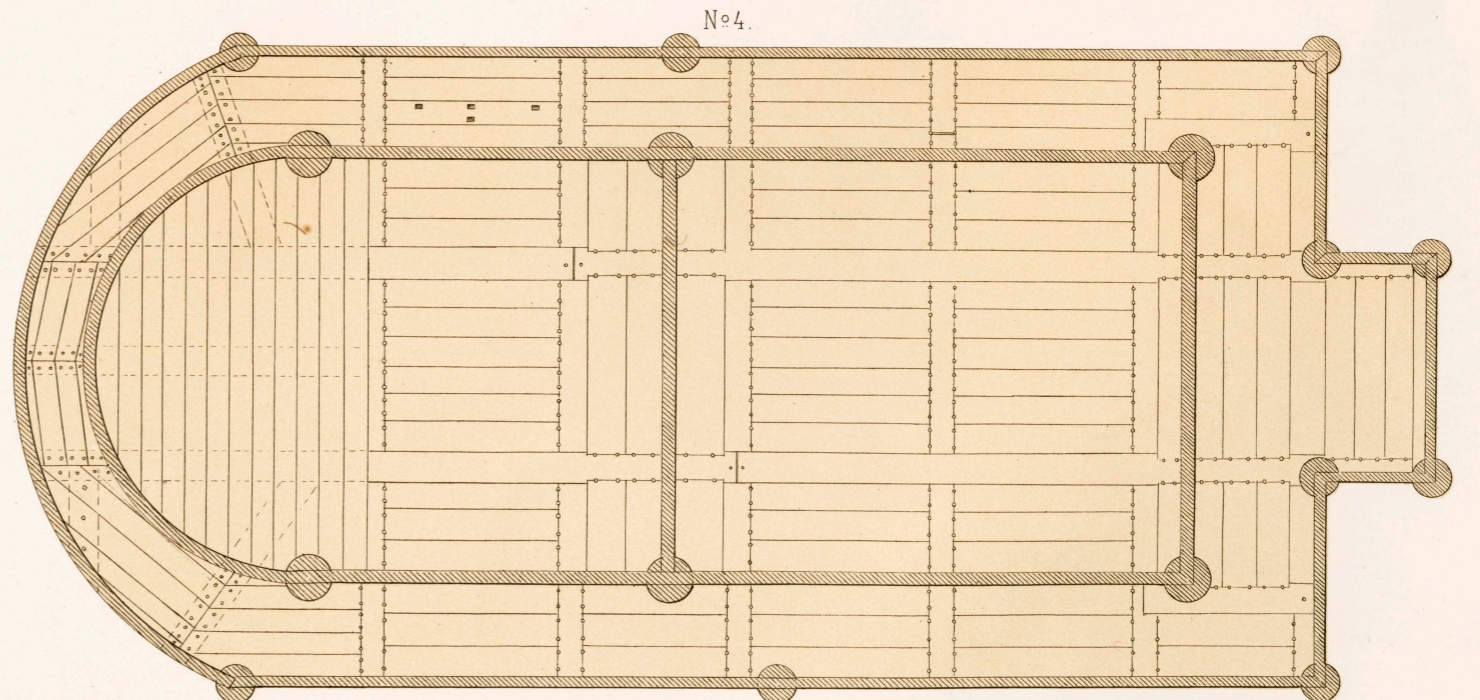
Nº1.

Nº3.

Nº2.

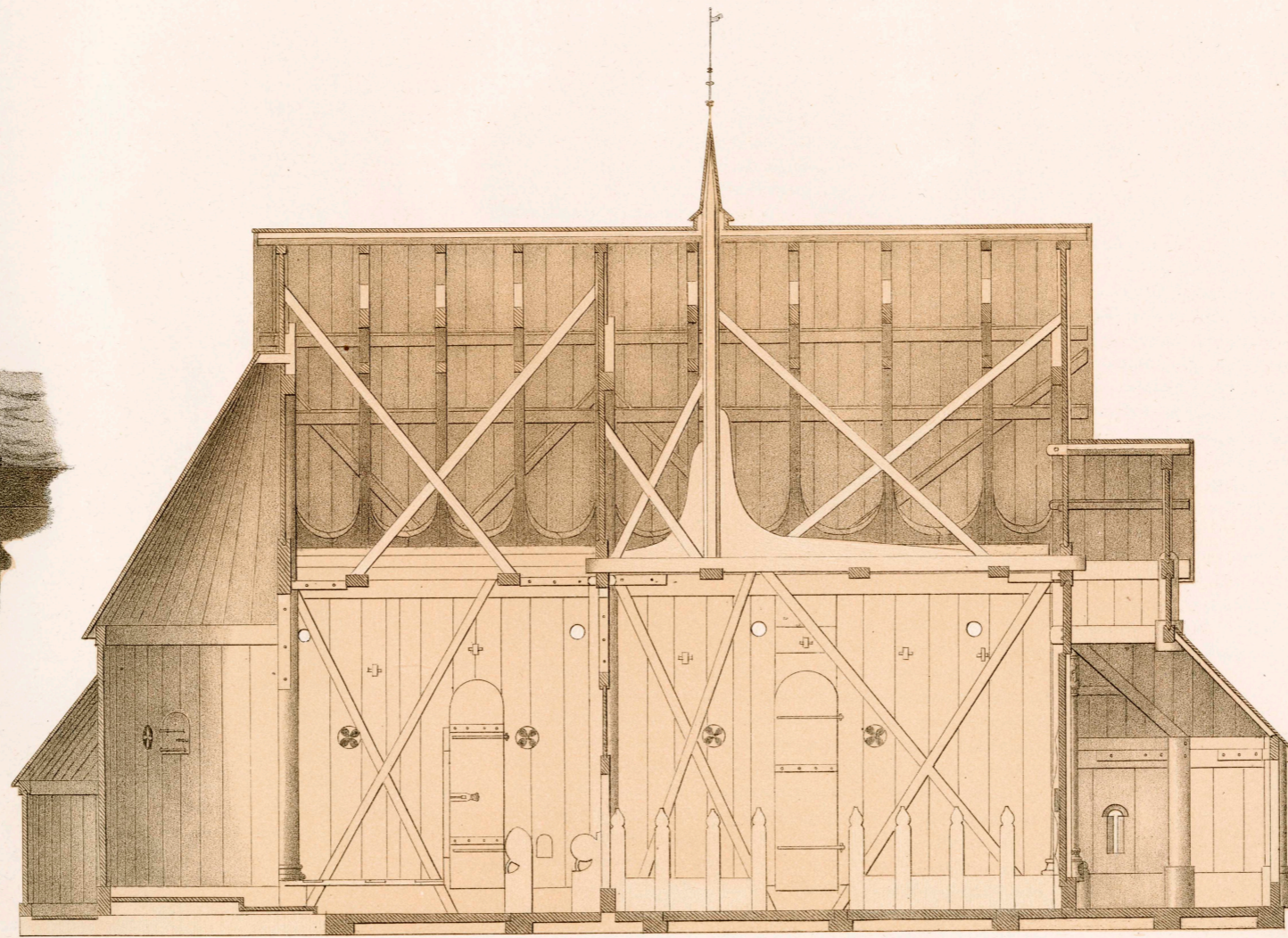

Nº4.

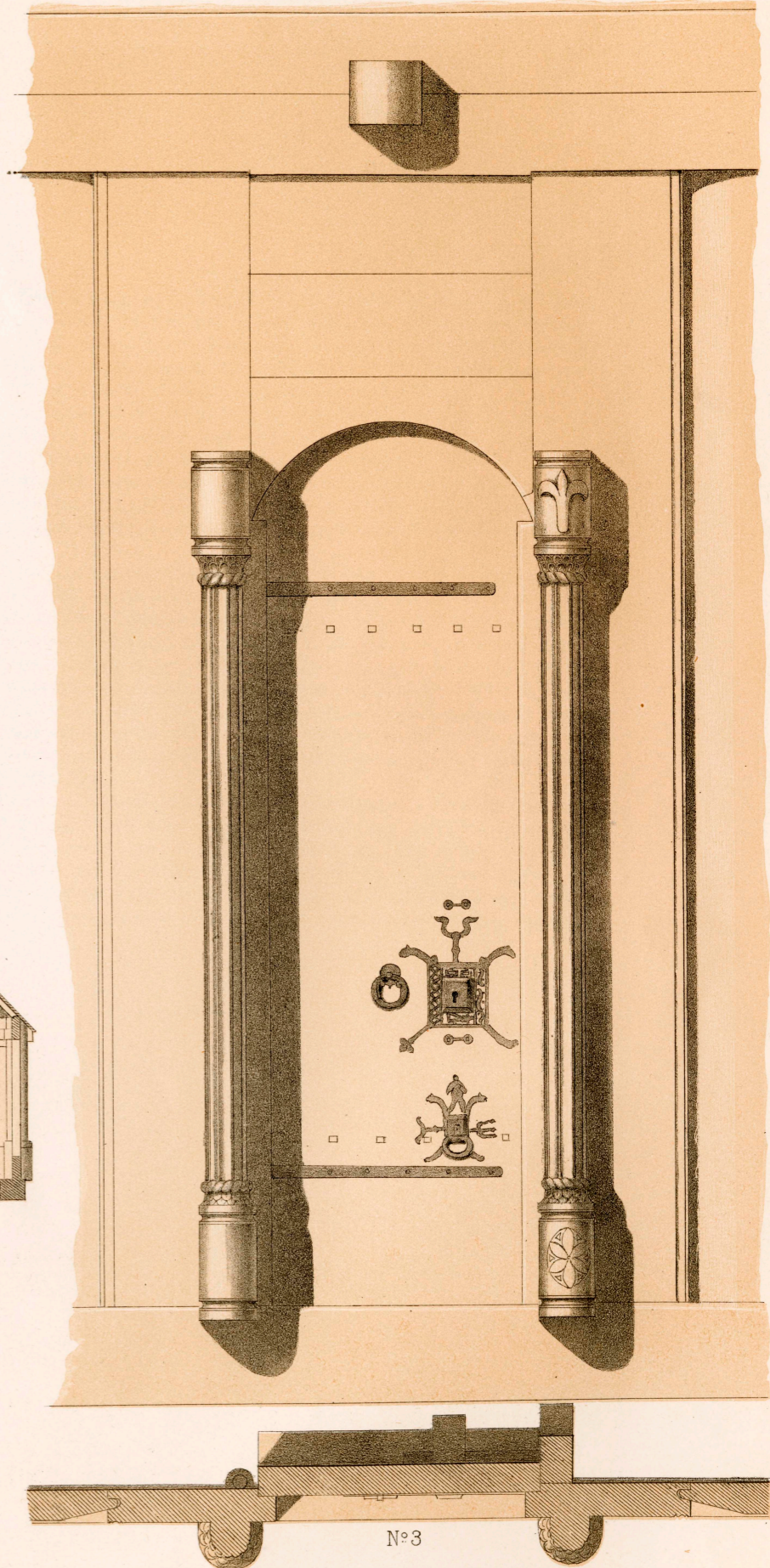
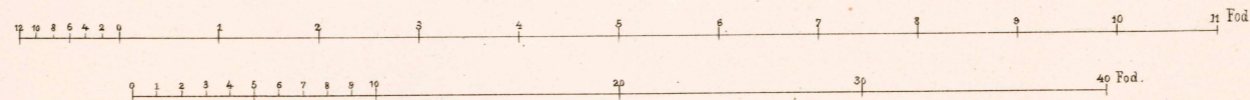
REINLIDS KIRKE I VALDERS.

Nº 2.

Nº 1.

Nº 3

Hurums og Lomens Kirker i Valdars.

De ovennævnte kirker ligge kuns i en afstand af henved en mil fra hinanden, og ligheden mellem dem er saa stor, at de af sig selv fremkalde en fælles behandling.

Sagnet i bygden fortæller, at de bleve opført af Italienerne, som efter fuldført arbeide reiste over Fjeldet og byggede Borgunds kirke i Lærdal. I et foregaaende hefte er berørt, hvilken vegt der kan tillægges udtrykket „Italienerne“ i saadanne sagn, og vi ville senere maaske faa anledning til at sammenligne Borgunds kirke med de to andre, samt tillige at afhandle det spørgsmaal, om der er grund til at antage, at vore stavekirker tildels ere opførte af udlændinger eller at man med hensyn til selve deres konstruktionsmaade har haft udenlandske forbilleder for øje. Her skulle vi for det første kun gjøre opmærksom paa den store indbyrdes lighed mellem Hurums og Lomens kirker, og kunne i denne henseende henvide til de foreliggende tegninger, hvoraf den strax bliver saa iøjnefaldende, at man uvilkkaarlig kommer at tænke paa en samtidig opførelse og af samme personer.

Man sammenligne saaledes begges grundplaner (pl. VII no. 3 og pl. IX no. 5), — deres tværsnit og langsnit, samt deres horisontalsnit gennem tre forskellige højder (no. 1, 2 og 4 paa pl. VII og de tilsvarende no. paa pl. IX), — fremdeles begges korbuer (pl. VIII no. 5 og pl. 10 no. 4), — deres vestre og søndre portaler i skibet, alle noget beskadigede ved den i 1ste hefte omtalte forandring af dørene (no. 1 og 2 paa pl. VIII og pl. 10), — og endelig korsene foran triforierne (i større maalestok paa pl. VIII no. 7), — hvortil kommer, at begge kirker oprindelig vare omgivne af svalgange, der omtales endnu i deres regnskaber for 1673—75, men senere ere borttagne. — Forskjellen mellem begge kirker er ogsaa mindre betydelig, og mere tilfældig end væsentlig. Den viser sig en smule i formen af de udskaarne menneske- og dyrehoveder (pl. VIII no. 12—17 og pl. 10 no. 4, 9 og 10), — tildels i snitverket paa kapitelerne (pl. VIII no. 8—11 og pl. 10 no. 5—8, hvorved bemerkes, at snitverket her er fremstillet i udfoldet eller afflekket tilstand) — og for en del i de endnu bevarede søjler, som stod ved indgangsdørene til det oprindelige kor (pl. VIII no. 3 og 4 og pl. 10 no. 3). En tilfældig forskjel er det og, at Hurums kirke endnu har beholdt sit oprindelige klokkehus eller tagrideren med dens gennembrudte snitverk (pl. VII no. 1 og 2, dens ydre i større maalestok paa pl. VIII no. 6), medens denne karakteristiske del i Lomens kirke er borttaget, hvilket ogsaa er tilfældet i vore øvrige stavekirker af samme slags, undtagen i Borgunds, eller hvor den ialfald, om end tildels bibeholdt, dog har undergaaet mere eller mindre forandring.

En ligesaa tilfældig forskjel mellem begge er det, at det oprindelige kor tildels (langs- og tværsnit pl. IX no. 1 og 3) endnu er bevaret i Lomens kirke, medens det i Hurums i sin helhed har maattet vige pladsen for det nuværende af laft; højst sandsynligt er det nemlig, at det paa begge steder har haft samme form, saaledes som denne efter flere antydninger er fuldstændiggjort ved de punkterede linjer paa pl. IX no. 1 og 5. Den største, om end i sig selv mindre betydelige, afvigelse mellem kirkernes arkitektur viser sig deri, at korbuen og de mindre buer foran triforiet i Hurums (pl. VII no. 1 og 2 jfr. pl. VIII no. 5) ere runde, medens de i Lomens (pl. IX no. 1—3 jfr. pl. 10 no. 4) have en smule brydning og saaledes nærme sig til kløverbladsformen.

Til det ovenstaaende kan endnu føjes, at begge kirker, som tegningerne vise, have tabt tagkammen og Lomens tillige tagkjölen, medens den sidste endnu findes bevaret i Hurums (pl. VII no. 1 og 2). For at forhindre en urigtig opfatning af tegningerne, bør det ogsaa bemerkes, at den paa pl. VIII anbragte større maalestok kun knytter sig til no. 7 og 12—17 paa denne plade.

Betragte vi dernæst disse bygninger i sin helhed og det karakteristiske ved deres arkitektur, saa gjenfinde vi for det første, hvad der er fælles for alle stavekirker: den ejendommelige sammensætning af veggene og tagverket, de runde lys- eller lufthuller m. m., som allerede er omtalt i foregaaende hefter af dette verk. Men dernæst bemerke vi ogsaa en stor afvigelse fra de former, som vi tilforn have seet i Hedals og Reinlids kirker; thi medens disse kun fremvise et simpelt udelt rum, gjøre vi i Hurums og Lomens bekendtskab med den slags stavekirker, som tillige have en indre reisning, og saaledes den samme inddeling, som er ejendommelig for den saakaldte basilika, men med de afændringer, stavekonstruktionen forlanger. Dette fremkalder et par bemærkninger.

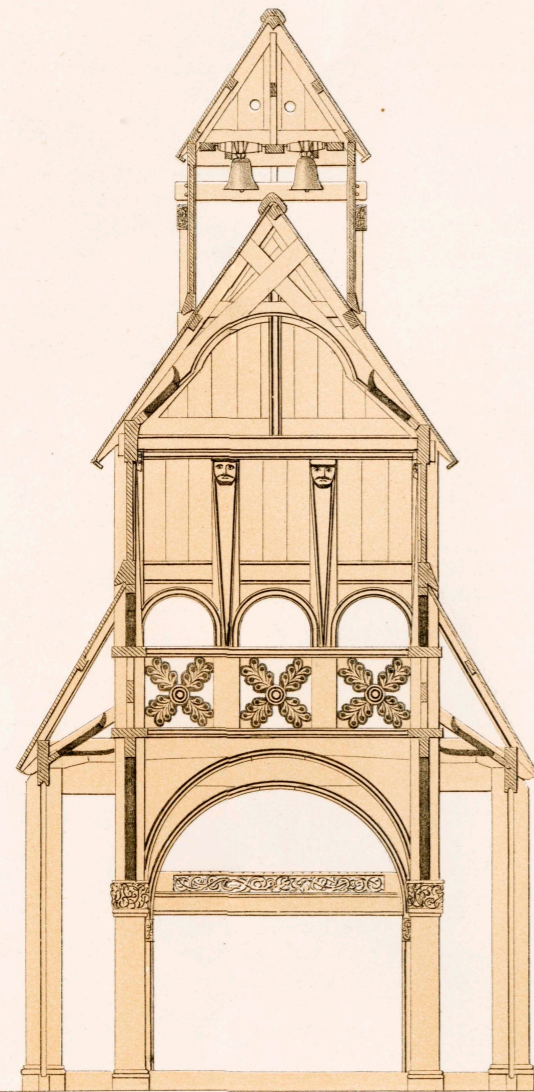
Som tildels anført i det nærmest foregaaende hefte af dette verk, bestaar det ejendommelige ved hovedformen i den udviklede basilika, at langhuset er inddelt i sideskibe og et baade bredere og højere mellemskib, hvis vegge bæres af søjler, forbundne med runde buer, og ere forsynede med særskilte lysaabninger over sideskibenes tage; hvad der ligeledes tilhører denne slags bygninger i deres udviklede tilstand, er, at det stykke af mellemskibets vegge, som begrænses af sideskibenes tage og overkanten af deres hvelvinger, udgjør et af aabninger eller buer gennembrudt galleri (triforium), og endelig at koret er af samme brede som mellemskibet og afsluttes i et halvrunder udspring. Alt dette gjenfinde vi nu for største delen i den slags stavekirker, hvortil de her omhandlede høre, kun med de forandringer, som følge af det forskellige materiale og dets konstruktion. Istedetfor at saaledes mellemskibets vegge i basilikerne og overensstemmende med stenkonstruktionen egentlig bæres af buerne, som igjen stötte sig til piller eller søjler, er det i reisverksbygningen de helt op gaaende staver, som udgjøre de væsentlig konstruktive led i forbindelse med de vandrette stavlægjer, medens buerne kun have en æsthetisk betydning og blot fremkomme derved, at man paa den ene side har afrundet de knæer noget, som til det heles forsterkning ere indsatte i vinkelen mellem staverne og stavlægjerne. Det er altsaa med hensyn til disse dele af bygningen kun konstruktionsmaaden, som forsaavidt er noget forskjellig, medens hovedformen og tildels den æsthetiske virkning er den samme paa begge steder. I en anden henseende undergaa derimod basilikens former, ved at overføres paa reisverket og paa grund deraf, en væsentlig forandring. Thi medens en basilika, som bekendt, kun har sideskibe paa nord- og sydsiden, træffe vi saadanne omgange i den heromhandlede slags stavekirker ogsaa mod øst og vest, og der er saaledes ligesaa vel mod koret et nedadskraanende sperreverk, som paa de tre andre sider, kun med den forskjel, at den del, som staar inde i koret, ikke er bedækket med bord og tagspaan ligesom de øvrige, der staa i fri luft. Denne afvigelse har klart nok sin grund i, at den indre reisning tiltrænger en stötte ogsaa mod øst og vest. Alt dette vil

blive tydeligere ved at betragte tegningerne paa pl. VII no. 2 og pl. IX no. 1 og 3. Som en, om end mindre væsentlig, forskjel kan endnu tilføjes, at der i stavekirkernes sideskibe ikke træffes noget tilsvarende til basilikernes lysaabninger i denne del, hvilket rimeligvis maa forklares af, at svalgangens tage i regelen begynde saa langt oppe paa veggen, at der ikke bliver synderlig plads for anbringelsen deraf. En ganske uvæsentlig afvigelse fra basilikaformen er det derimod, at de to her omhandlede kirker kun have én bué mellem midtskibet og sideskibene, medens basilikerne altid har flere, hvilket vi ogsaa træffe næsten i alle vore øvrige stavekirker af samme slags.

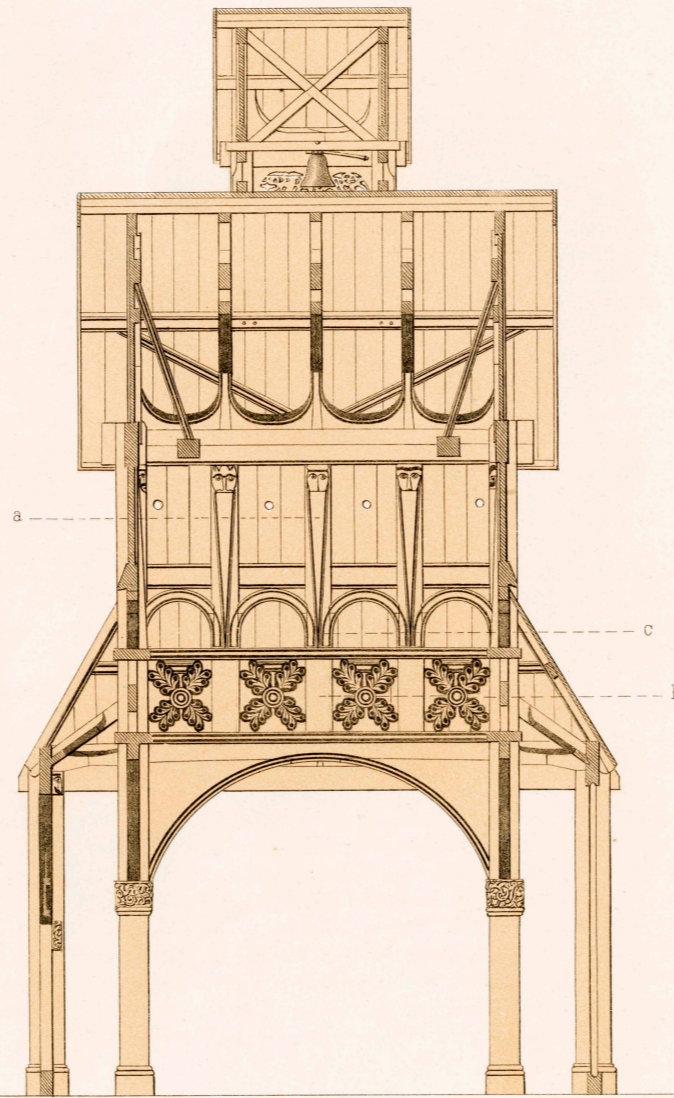
Som ovenfor anført, vare ogsaa disse kirker oprindelig omgivne af svalgange og de havde saaledes paa nord- og sydsiden fire skraatage, nemlig foruden mellem- og side-skibets, hvad vi ogsaa træffe i basilikerne, tillige tagrideren eller klokkehusets og svalgangens.

Hvad kirkernes alder angaar, synes fornemmelig deres snitverk at tyde hen paa, at de neppe kunne være yngre end det tolfte aarhundrede og at de ialfald maa være ældre end midten af det trettende. Til en nærmere bestemmelse af tiden for deres opførelse afgive bygningerne neppe noget bidrag, med mindre man dertil vil henregne en med sort farve malet runeindskrift, som findes i Lomens kirke ovenover det nuværende, senere tilsatte, loft og paa søndre vegg af mellemskibets øverste afdeling eller det saakaldte klerestorium. Indskriften indeholder kun navnet ASMUNDR (Aasmund) med sedvanlige ustungne runer, men da S betegnes med det bekendte ældste runetegn for dette bogstav, vilde man deri kunne faa en tidsangivelse, hvis det overhovedet var muligt at bestemme, naar man opførte med brugen af dette tegn.

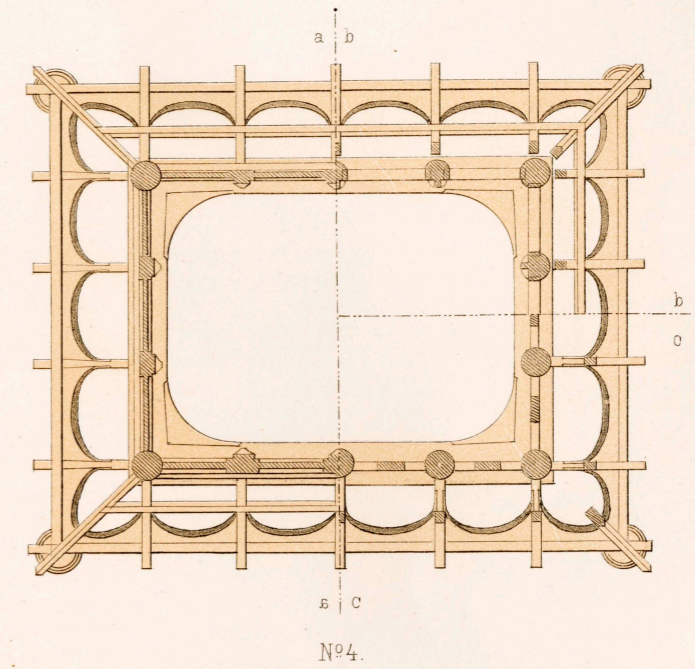
Som en merkelighed ved Lomens kirke kan til slutning anføres, at stavlægjerne i sideskibene rundt omkring, og i mellemrum af 12 a 16 tommer, ere besat med smaa gamle spigre, omtrent som hesteskosöm; kun over korbuen findes de ikke, medens de derimod ogsaa træffes i ørerne paa de udskaarne hoveder (pl. IX no. 3) ved hver side deraf. Hensigten dermed har udentviyl været at feste de teppener (tjeld), hvormed man ogsaa her i landet i middelalderen prydede kirkens vegge, men formodentlig dog kun paa større höjtidsdage.

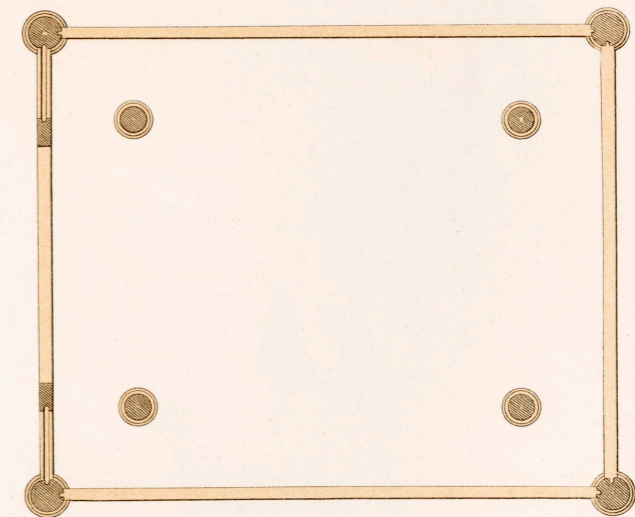
Nº 1.

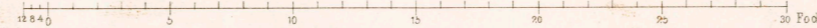
Nº 2.

Nº 4.

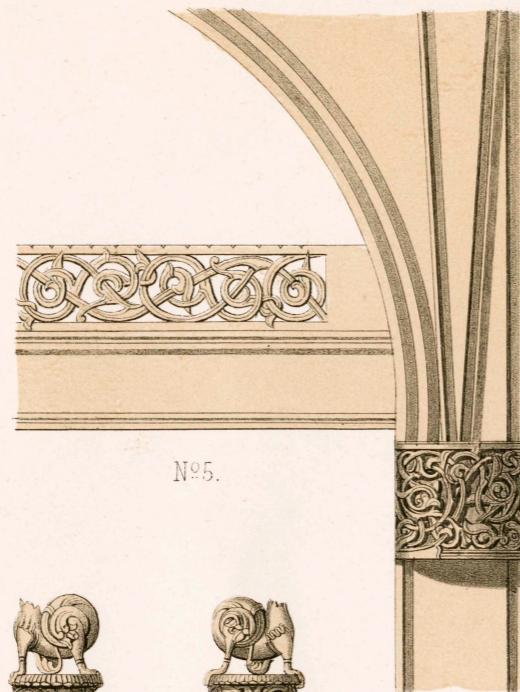

Nº 3.

N°1.

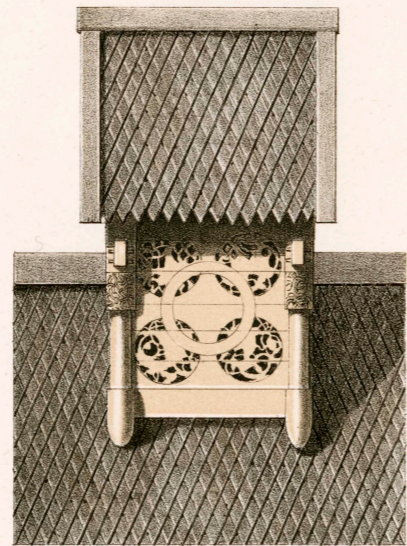
N°5.

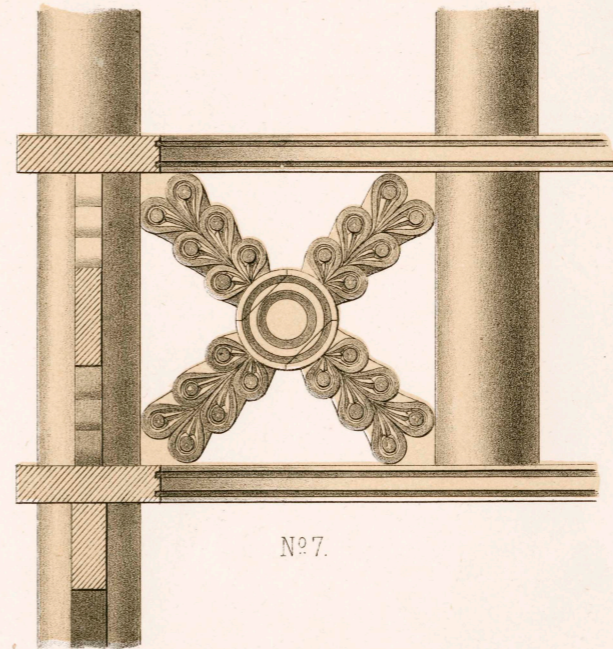
N°3.

N°4.

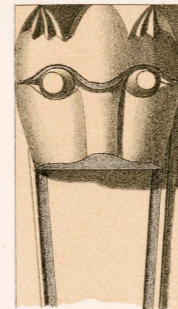
N°6.

N°7.

N°12.

N°13.

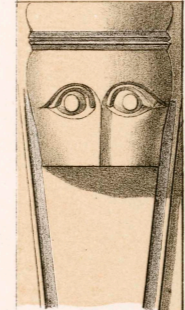
N°14.

N°15.

N°16.

N°17.

N°2.

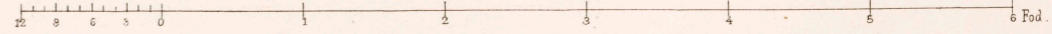
N°8.

N°9.

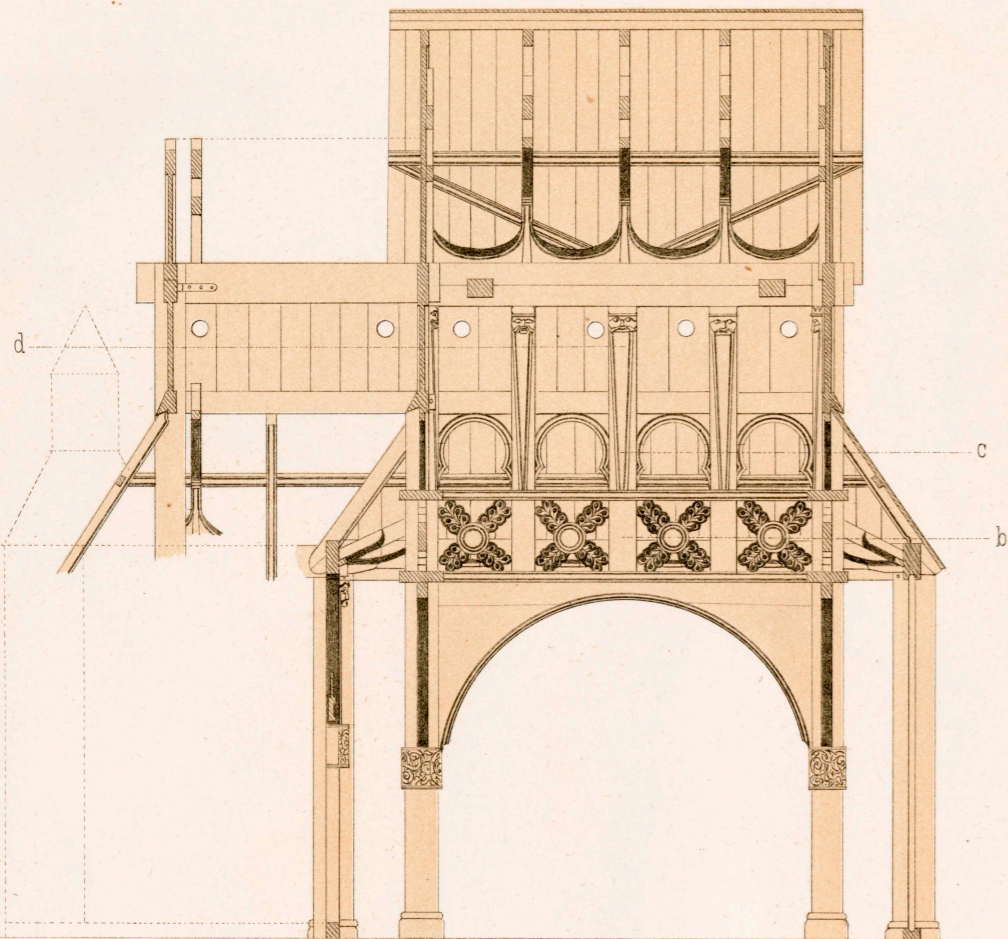
N°10.

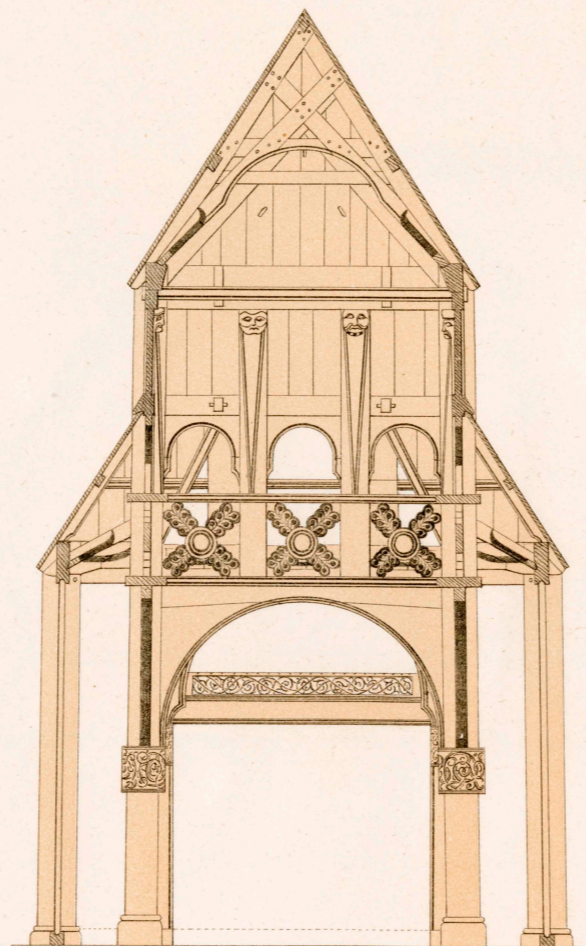
N°11.

LOMENS KIRKE I VALDERS.

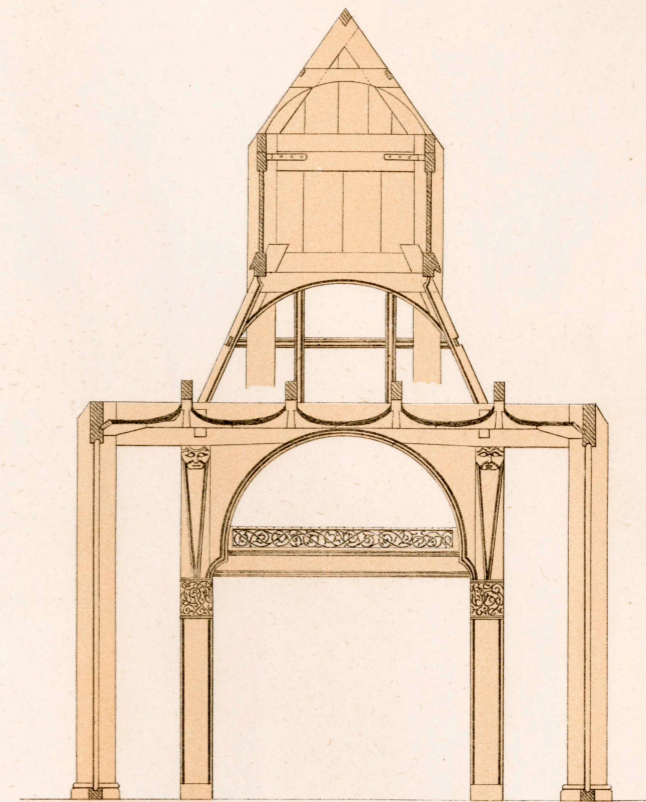
Nº1.

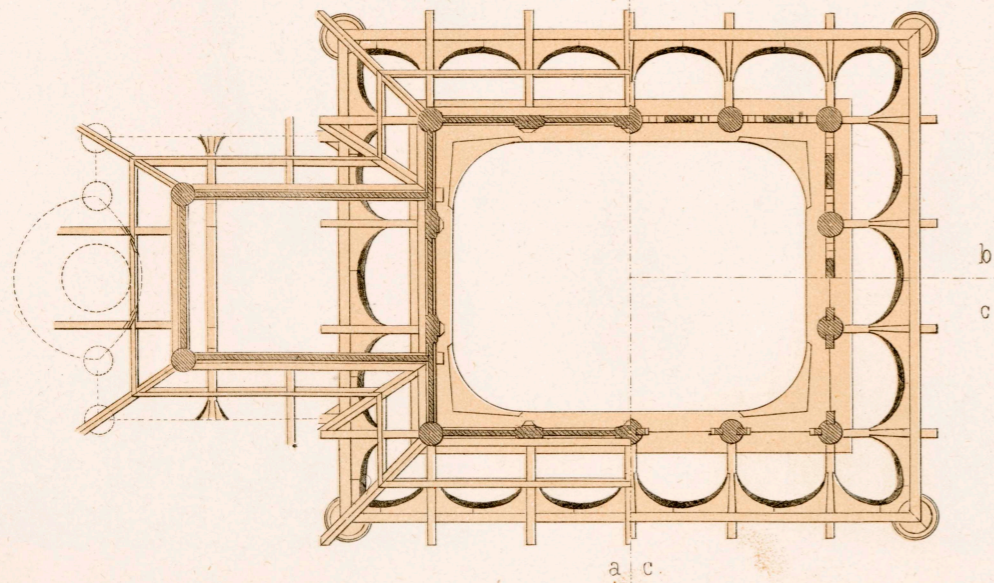
Nº2.

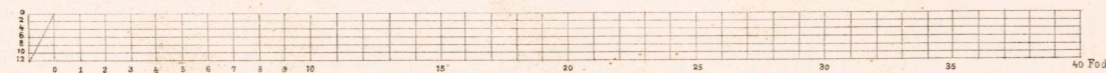
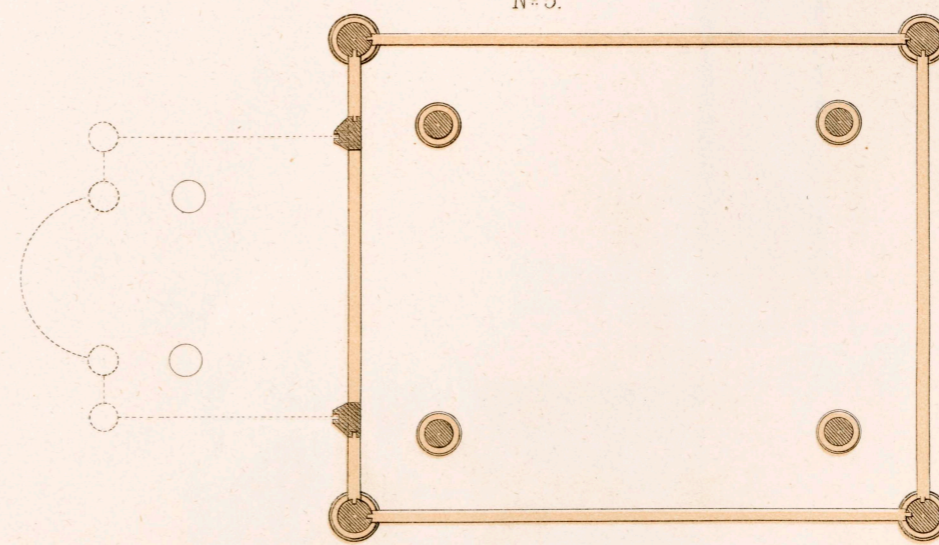
Nº3.

Nº4. a b

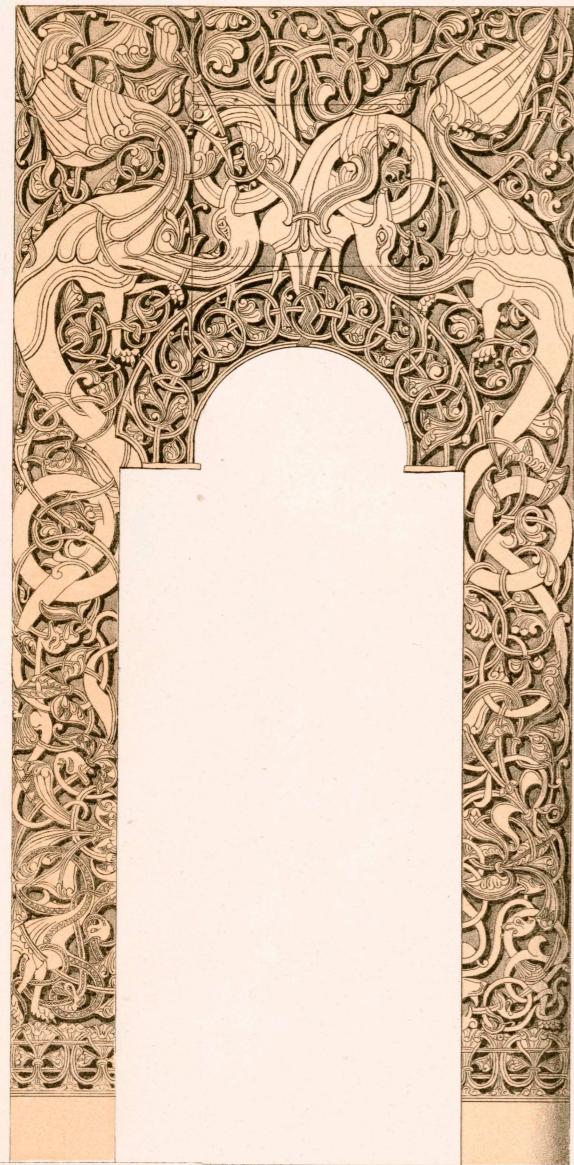

Nº5.

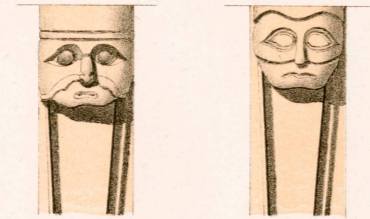

Chr Tønsbergs Forlag.

Lith af Winkelmann & Sønner.

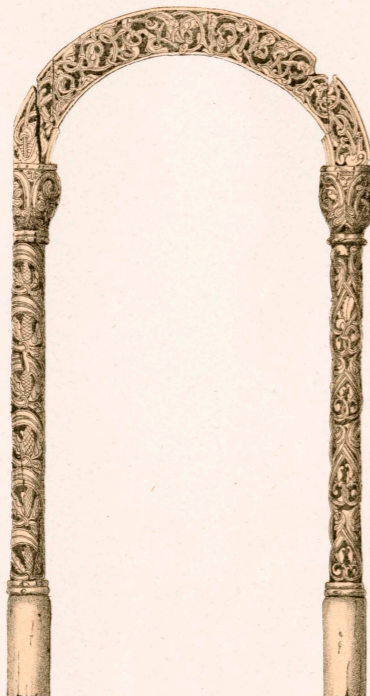

N°1.

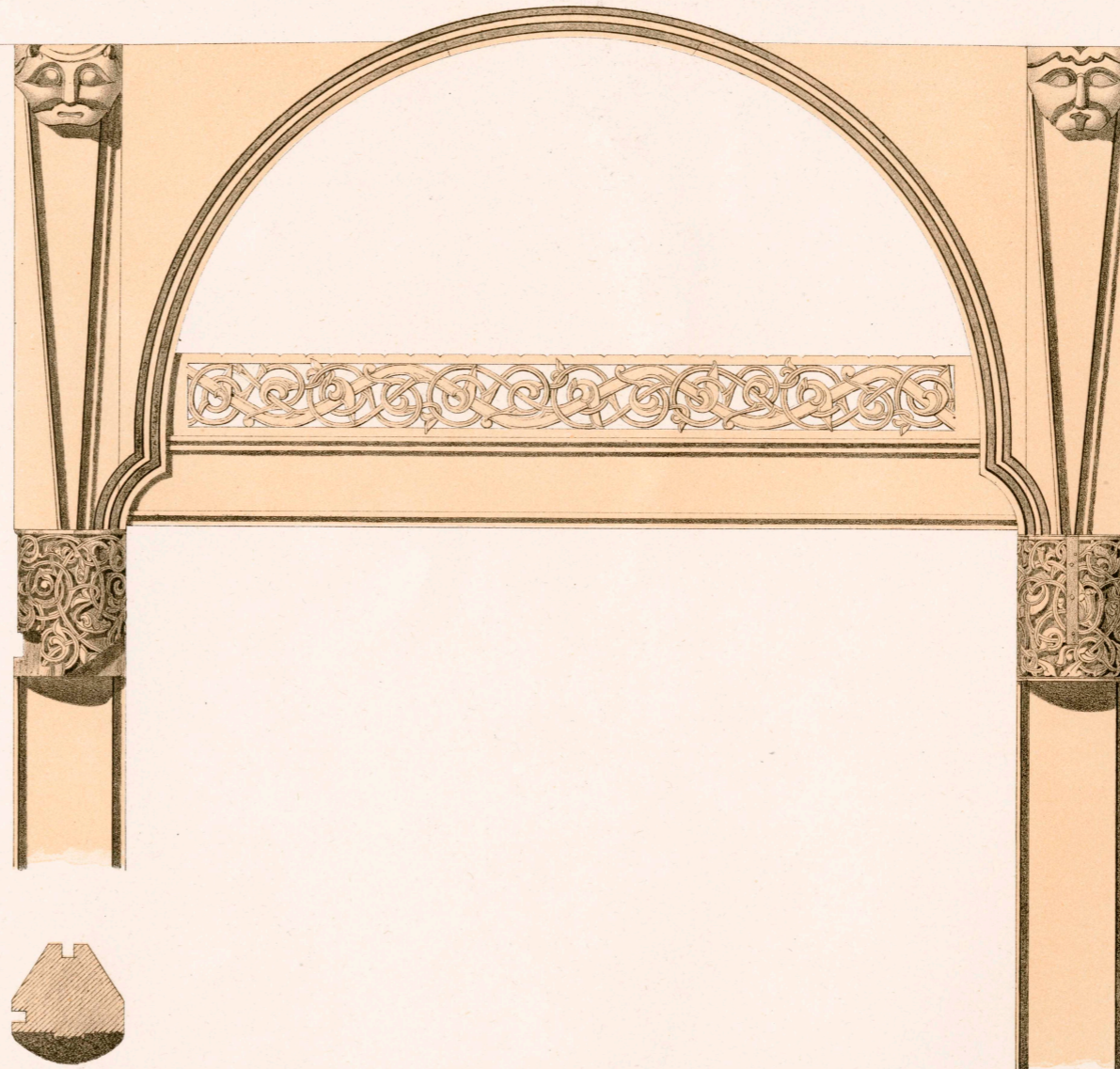

N°9.

N°10.

N°3.

N°4.

N°2.

N°5.

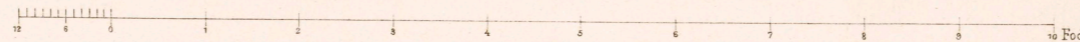
N°6.

N°7.

N°8.

95

RIKSANT Fjernmag. f M4a L
iggende folio NIC (Ikke t
il udlån)
Mindesmerker af middelald
erens kunst i / Nicolayse
n Nicolay 1853